

Р.У.У.К.Р.Б 821(477) 06

ЖУ
В-5

ПАВЛОВА
 БОРОДНЬКО
 ЧЕРНИЦА

У2
В75

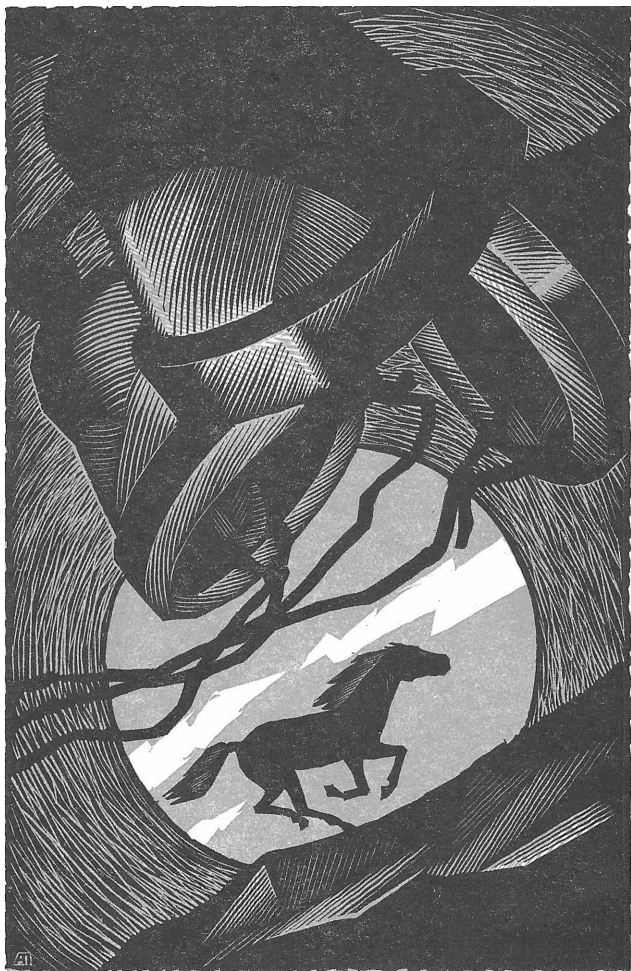
Новая книга известного украинского поэта, лауреата Государственных премий СССР и УССР Платона Воронык состоит из стихотворений о величии современника, человека-творца, хозяина своей судьбы, строителя будущего.

Есть в книге ряд произведений о славном партизанском соединении Ковпака, о дружбе советских народов.

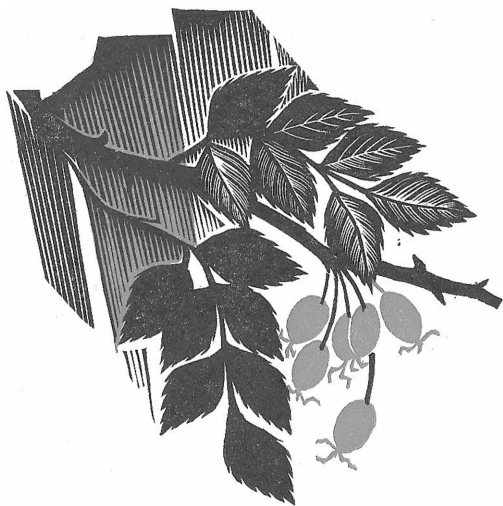
В $\frac{70403-136}{M223(04)-79}$ 63-79. 4702590200

©
Видавництво
«Радянський
письменник»
1979

**Узьмінь — бистрина,
Яка не замерзає
Навіть в найлютіші холоди,
Наче плугом, кригу розрізає
Рухом вічно скреслої води.**

КОТЛЕК
ПАМ'ЯТІ

Проходить невмируще покоління
Творців, співців
Жовтневої пори.
Ні забуття.
Ні одцвіту.
Ні тління.
Крилом землі торкнуться прапори
І знов — до неба,
В льот революційний
Над лавами поповнень полкових,
По мирних гонах,
По навальних війнах —
В ім'я добра і щастя для живих.

Ми чусм крок,
Ми бачим в авангарді
Тих, що в сімнадцятім
Зі Смольного ішли...
Не йшли — ідуть —
В осіннім Петрограді
На царський мур,
На підняті стволи!

І перший — Ленін!
Бронза, камінь вічний,
Цемент, над формою піднесений в ковші,
Ледь входять в образ —
Він без меж величний,
Із прометеевим вогнем в живій душі.

З ним гвардія Народних комісарів,
Червоних командармів, сурмачів.
В очах у кожного — заграви од пожарів
І племінкий багрянець кумачів.

Одним полком ідуть вони у славі,
Натомлені —
Дорога нелегка.

І я іду у стоязкій лаві
Як вихованець —
Син того полка.

НЕЗАБУТНІЙ ГОЛОС

Слухаю музику вітру
В струнах-дротах іржавих
Над польовим пюпітром
Із колосків шершавих.

Слухаю музику дивну,
Змалку мені знайому.
В полі бур'янно, димно,
Страшно іти додому.

А ті віщунки залізні
В далі несуть заправні
Вісті, до болю грізні,
Вісті про волю славні.

Йшла громадянська скресло,
Вітер горів над стовпами.
До Леніна «блискавки» несли
Чуйні дроти над степами.

Слова Ілліча дзвеніли
У тонкострунній дротині.
Їх чули Охтирка і Сміла —
Всі чули, по всій країні.

★

У нас біля Ділянки Степової
Охтирського дитячого містечка,
Натягнуту тугою тятивою,
Старі стовпи несли стальну вервечку.

Степок, давно не ораний плугами,
Цвів будяком і сивів лободою.
Валялись мідні гільзи під ногами
З землею та іржавою водою.

Стальна вервечка теж була іржава.
Порветься на вітрах, мов павутина,—
І не почує вся наша держава...
Слова ж від Леніна несе тонка дротина.

І, може, саме тут, посеред поля,
Від нашої Ділянки недалечко,
Загубляться слова, у котрих доля —
Охтирського дитячого містечка.

Чи іншої дитячої комуни,
Що в Куряжі або в Зеленім Гаї.
Чи, може, знов Страшкова банда суне,
Людей в волів ярма запрягає.

Кричать захрипло в пику телефону:
«Допоможіть!..
Гвинтівок нам, патронів!..»
Мовчать глухі,
Мовчать далекі гони,
Лиш чорна згряя тінню серед гонів.

О, як тривожно!
Як було велично!
Іде війна.
Іде новітня ера.
Гудуть дроти, до нас гукають клично:
«Ростіть борцями, юні піонери!»

Матвій Лукич — комуністський наш тато —
Казав недавно, як ішли по полю
Картопельку сапками обгортати,
Що слово Леніна,
Думки його і волю
Несе той дріт з Москви по всій країні,
І та ж вервечка голос від народу
Несе до Леніна.

*

По заячій стежині
Пірнав я в степ, мов у колючу воду.

Припавши до стовпа, зростався вухом
Із теплим деревом.
В казковій тишині
Ставав увесь таким чутливим слухом,
Що чув,
Як гомонять листочки трав'яні,

Як пирхає ховрах у темній нірці,
Як жук січе глодові пагінці,
Як шле Земля привіт Вечірній зірці,
Утерши вітром сльози на щоді.

Здається, чув, як тїнь втікає в далеч
Від осокора з нашого двора,
Як чорні пера, що згубила галич,
Зітхали — одліталася пора.

Та найчіткіше — звуки в дротяниці.
Спочатку — лиш гудіння, не слова.
То, мабуть, на заводах у столиці
Закінчилася зміна трудова.

Чи, може, тут, на ближній цукроварні,
Війнула пара в мертві казани
І до Москви гукає з кочегарні,
Що справжній цукор буде восени.

І солодко робилося у роті,—
Набридли бурячок та сахарин.
І раптом у тонкім, гудючїм дроті
Прорветься рокоту стривоженого плин.

В нїм голос болю:
«Голод на Поволжі...
Ми — діти з дитбудинків і комуц...
Пришліть нам хліба!..»
Дріт замре у дрожі,
Залопотить холодна злива лун.

«Говорить Ленін.
Кличу Україну!
Матвій Лукїч, звертаюся до вас.
Волжанам хліба...
Дітям! Неодмінно!
Там голод.
Наступив критичний час».

«Сімсот мішків послали.
Вже в дорозі.
Із вихованцями зібрали по дворах.
Пошлем — п'ятеот.
В бандитському обозі
Відбили на куркульських хуторах».

Знов голос Ілліча:
«Ми надіслали шкіру
Вам на обувку».
Шкіра прибула.
Усі вже бачили — червону, чорну, сіру...
Жіночий голос, мабуть, із села:
«...нам — зошити,
Букварики для школи...
Учителя...
Старий помер...
В нас — тиф».

І наш Іван Зінкович вибіг в поле,
Сказав: «Синочки!..»
Й назавжди затих.

Та не від тифу — серце розірвалось.
Перетрудився — все йому з руки...
Маленька фотографія зосталась
З Петровським — два старих більшовики.

А це вже з двору заклик тьоті Сані:
— Ідіть вечеряти! —
Заблимала свіча.
Над гонами у росянім скресанні
Пливе у вічність голос Ілліча.

*

Іду по степку охтирським
Там, де була Ділянка.
Це поле колись Монастирським
Звалось. Турчить коноплянка.

Янківка в обрисах інша —
Вікнами сяють коліси.
Біжить гомінлива тиша
Понад колоссям боса.

Змінилось усе довкола,
Усе залишилось незмінне.
Поле, ділянське поле,
Як мати близьке і рідне.

Ось наше старе гніздечко.
Стежка біжить од хати
Туди, де тонку вервечку
Вітрам і рокам не порвати.

Тепер не одна дротина,
А стільки, як струн в бандурі.
Заслухався:
Музика дивна —
У колоски злотобурі.

Хилюся, мов спілий колос,
Я до стовпів дерев'яних
І незабутній голос
Чую із літ полум'яних.

ПРЯМО В РЕВОЛЮЦІЮ ПІШЛА

Б а л а д а

**І коли упала з головою
Шапка-бирка,
Він іще стояв.
Босі ноги бавились травою —
Не було ніде ніжніших трав
І землі ріднішої на світі,
Ораної, сіяної ним.**

**Це було
В двадцятім році,
В літі,
Після бою з Круком курінним.
Лиш тоді, коли згоріли трави
У крутій, палаючій крові,
Впав козак червоний під заграви
При своїй холодній голові.
Не спитав її:
— Чого упала? —
Зарубала мову гостра сталь.**

**Це було
На Йвана
На Купала.
За причілком дівчина співала —
Перетнула пісню їй печаль.
Курінний обтер криву шаблюку
Об нову сорочку юнака.
Раптом дрібно затремтіли руки:
Вийшла наречена козака.**

Під жакап заряджена централка
До плеча красуні приросла.
Постріл...
І козачка через балку
Прямо в революцію пішла.

ТЕПЛА ДУМА

У грудні,— таке в нас буває не часто,—
Вляглися холодні, хапучі вітри,
Із лісу підскочило сонце гривасте
Й завмерло, не в силі сягнуть до гори.

Воно не здавалось земній холоднечі —
Яріло і кидало жмуття тепла
В усміхнені очі, на руки, на плечі,
На драні острішки старого села.

Вляглося на призьбу осоння затишне.
Обабіч стоять околоту кулі.
В садку спалахнуло засріблення пишне
Квіток, що в мороз розцвітають на склі.

Наш дід-бандурист задрімав на осонні,
Мов білий туман,
І сліпий, мов туман.
Прокинувся:
— Пригрівся, неначе в Херсоні...
Гай, гай, там лютує тепер бусурман.

А брат йому:
— Діду, не турки там, білі...
— Які в біса білі?!
Чорніші за ніч.
Неначе капусту у п'янім свавіллі
Рубають мужицькїї голови з пліч.

Недавно вернувся з країв полуденних
Такий же кобзарик, як я, із Ромна,
Казав, що Херсон од порубок щоденних
Закляк.

Благодатна була сторона!

Туди ми під осінь, як гуси, летіли.
Вже стужа гасас на Ворсклі у нас,
А там щире сонечко гладить по тілі,
У гирлі вода, мов настояний квас.

Шумує, пахтить степовими медами,
Прив'ялою динею та буркуном.
На люднім базарі тісними рядами —
Всього, чого хочеш,—
Носи хоч рядном.

Аби тільки гроші, бодай нерипучі:
Відерце тарані бери за п'ятак.
Коли не посуха — степи там родючі,
У морі — чехоня,
В заплавині — рак.

Як сядем було — дві бандури та реля,—
Затягнемо думу на три голоси,
Бряжчать срібляки у залізній тарелі,
Хто — сома туди ж,
Хто — кільце ковбаси.

Та нам багатіти — воно ні до чого,
Аби попоїсти на завтра було.
А що наймиліше для тіла старого —
Тепло полудневе,
Осіннє тепло.

Жили ми на гирлі у трухлій шаланді.
Там ліжка буржуйські, стіжок подушок.
Належала, кажуть, якійсь контрабанді.
Валявся шаблями посічений шовк.

Устанемо ранком, проміння в обличчя...
І ключ журавлиний —
Курли та курли.
Немов за собою вигукує, кличе
Туди, де ми зроду іще не були.

Де, кажуть, зими не буває ніколи.
Чи правда,
Чи, може, розмови пусті?
Та нам і херсонські лимани, подоли
Були, наче райські сади золоті.

Як скінчиться битва кривава, болюча
І прийде свобода...
Скоріш би прийшла!
Здіймусь я, мов бусол, за хмари, за тучі,
Із сивих снігів полечу до тепла.

Чи знову знайду нашу трухлу шаланду,
Чи, може, на ній утекли паничі?
Байдуже!
Засну у кущах винограду,
В гарячій пісочку, немов на печі.

Аби тільки — сонце на землю і води.
Хай голод...
На зіллі я буду здоров.
І щоб над землею — година свободи,
За котру сторіками лялася кров.

**Сховалося сонце, насунулись тучі,
Тривожно ворухиться листя руде.
Наш дід розминає суглоби скрипучі
І з теплою думою в хату іде.**

•

Світлій пам'яті мого брата Йосипа

То перше найстрашніше спогадання.
Був дев'ятнадцятий (узнаю потім) рік.
Ввійшов мій брат у хату на світанні,
Пов'язкою кривавою опік...
— Денікінець мене впритул з нагана...
Дві кулі із нагана у живіт...—
Я вперше вчув разюче слово «рана».
А руки в Йосипа холодні, наче лід.
— Попа не треба, тату, комуніст я.—
І слово «комуніст» нове мені.
В ряденці брата повезли до міста,
А привезли додому у труні.
Без Йосипа у хаті пусто стало.
Безсмертники поніс я золоті.
Злякався: мов живе затрепетало
В вінку червоне листя на хресті.

БІЛА АКАЦІЯ

Старе живуче деревце,
Запилене диханням суші,
Пелюстку зронить на лице,
Любов'ю розтривожить душі.

Пітні солдатські сорочки
На зашкарублі прийме руки.
І засумує, що річки
Тут не гаптують зелен-луки.

Озера сині, голубі
Не погукають ситнягою —
Аби козак в легкій плавбі
Налився свіжою снагою,

Коня повів на глибину,
Із ним побавився, як з братом.
А завтра — знову на війну
З кривим нагостреним булатом.

Звійнувши вітром сум з лица,
Стара зітхне гарячим літом,
Ласкаво схилить до бійця
Тремтливу брость з ріденьким цвітом.

Усе, що має... тіль скупу
Простелить на сухій травиці,
Уранці пучку росяниці
Здобуде в спраглому степу,

Мав солі на один куліш,
І всю віддасть тобі в листочку.
А що вона ще може більш —
Пустого степу сива дочка?

Так мати зустріча синів
У рік голодний на руїні.
Черствяк поділить на коліні
Та жменьку скрючених в'юнів.

Крізь сльози посмішку внесе,
Як ця акація пелюстку.
І, пов'язавши білу хустку,
З синами вийде на шосе.

Немов акація біліти
Весною, літом, восени
Матуся буде.
Руки-віти
Простягне в даль над цілим світом —
Не повертаються сини.

Знов горобина ніч. А горобців немає,—
Здається, переводяться й вони.
Верба старечі руки підіймас
Над чорні, обезжорнені млини.

І хутори, що шибамі блищали
Разом з Чумацьким Шляхом у воді,
Полишили сузір'яні причали,
Сховались за тополі молоді.

Млини трухляві рипають в опорах —
Ревматики, бо у воді сто літ.
Біліє спалах на хмариних горах,
То ще не блискавка — її далекий світ.

У передгроззі, як завжди бувало,—
Русалка вийшла з мертвої води,
При греблі стала під зеленим валом,
Там, де човни прип'яті в два ряди.

Але тепер не бралася за весла
Старого мельника утоплена дочка:
Скрутивши кіс русяве перевесло,
Бензину підливає до бачка.

Завівсь двигун. Взяла кермо у руки...
А в давню ніч — на весла налягла.
За Ворсклою сичать бійці од муки,
Бинтує рани їм сама імла.

Кипіла битва з ранку аж допізна.
Посічених упало сотень три.
Їх тисне в землю чорна ніч залізна,
Довкіл німі, безлюдні хутори.

Лежать вони в будьонівках зірчатих.
Лиш першу трійку в човен узяла...
Ударив постріл. Десь біляк на чатах
Стояв коло зарічного села.

Знайшов свинець в імлі дівочі груди.
«Маленька ранка... всіх перевезу».
І випала з човна коло запруди,
Коли хитнулась хвиля під грозу.

І гримнув грім. Сім блискавиць засяло.
Без весел човен виплив до млина.
А дівчина русалонькою стала —
У Ворсклі залишилася вона.

Від того часу в горобині ночі
Вона з глибин зрина край лотоків,
В човні, аж доки грім не загуркоче,
Рятує ранених червоних козаків.

СПОМИН ПРО «КАТЕРИНКУ»

Це я, зовсім іще маленький,
Крізь тин проскакую у дірку
На двір до хати Коваленків,
Де дядько ставить «катеринку».

Вона шипить, бряжчить спочатку,
Дрижить — калічка однонога,
А «катеринщик» крутить лапку
І не погляне ні на кого.

І «катеринщик» одноногий —
Удвох їм тільки й можна жити.
Шепоче їй: — Ну, милка, трогай.—
І по серцях печаль розлита.

Бо десь Маруся отруїлась
Із-за нещасної любові.
Болюча музика троїлась
Аж за сагою, у діброві.

А «катеринщик» співом, словом —
Одної музики замало.
Під тихим шелестом кленовим
Маруся зраджена вмирала.

Дівчата плакали в хустину,
Жінки сварили кривдолюба.
І «катеринка» на хвилину
Змовкала. Дядько гладив чуба

**І підставляв кашкет солдата
Під п'ятаки важкі, зелені.
Мовчав куток, зітхала хата,
Аплодував бузько на клені.**

КУРІПКА

**З вихилясом танцює Куріпка,
Цигарчина стирчить з бороди.
Він маленький, кругленький, мов ріпка,
На зализині чубик рудий.**

**Весілля невеселі без нього,
Толока і зазовини теж.
А в Куріпки немає нічого,
Крім куцини з суконних бекеш.**

**Вже лицьована й латана чорно,
Але ж гудзики всі золоті.
З вихилясом танцює моторно,
Посміхаються велід молоді.**

**Дві бекеші із панського дому
В громадянську громада дала.
Одежина задовга малому,
Та малий не встає із сідла.**

**В нього лапами ноги закриті,
Бо ж чобіт не зажив — постоли.
Аж танцює земля в стокопитті,
Як летять під шаблями орли.**

**Величав лиш орлами Куріпка
Всіх, що в сотні козацькій були.
А шаблюку нагострену — «скіпка»,
І «шевровими» звав постоли.**

— Значить, я його «скіпкою», гада,
Затулився гвинтівкою гад.
Рубонув я десь біля приклада —
Довбня вліво, управо приклад.

Як скінчилась війна — приземлився.
Був козак, і нема козака.
На конюшні колгоспній трудився,
Бобилем жив — удача така.

Постарів, призабулася слава.
Шабля в стрісі без піхв — наголо.
В сорок першій фашистська облава
Залетіла в завмерле село.

У машині панок, мов жердина,
Сухорлявий у вус посміхавсь.
Наказав таврувати скотину,
Бо вона вже його, не чиясь.

Колоніст повернувся,— сказали
Впалим голосом люди й степи.
Підозрілих гужем пов'язали
І звалили в ярюк, мов снопи.

Їх панок добивав із пістоля
По-хазяйськи, щоб хтось не воскрес,
Походжав по широкому полю,
Де колись багатів, наче Крез.

Всіх живих у куток до Куріпки
Позганяли в курний огород.
Грот конвой свій лишив коло хвіртки:
— Не боюсь, мене знає народ.

Всіх я вишколив, вим'яв сирицю.
Не забули ремінних булав.—
Все ж — під ліву — пістоль, під правицю
У кишеню лимонку поклав.

— Гопака затанцюйте, селяни,
Двадцять літ я між вами не був.—
І сіреньке лице полотняне
В милій посмішці він розгорнув.

З вихилясом танцює Куріпка,
Цигарчина стирчить з бороди.
Він маленький, кругленький, мов ріпка,
На залисині чубик рудий.

Ще й приказує: — Паночку Гроге,
Ми любили вас, любим тепер.—
Люди тихо: — Заціпив би рота,
Підлабузнику, щоб ти помер!

Не зважає, танцює Куріпка.
На драбину підскачив ривком
І від стріхи нагострена «скіпка»
Блискавично звелась над панком.

— Пригощу вас козацькою, пане! —
Мить — і посмішка впала в траву.
Вів Куріпка селян в партизани,
Як колись у Комуну Нову

В незабутнім двадцятім улітку.
Скільки в душах тривоги було!
І тоді, як тепер, гостру «скіпку»
Підіймала імла наголо.

СПОМИН ПРО МОГО БАТЬКА

До батькової кузні котелевці
Частенько припливали на човнах.
У кожній довбанці лежало щось на денці
В дебелих шкуратяних гаманах.
Тоді на засув кузню запирали,
Вищали до світанку терпуги...
Хто запитає:
— Сошники до рала...—
Казав мій батько.—
Влізли у борги
Злиденні котелевці.—
Й без кебети
Збагнуть не тяжко:
Щось воно не так.

Ремонтував мій батько кулемети.
Про це в Карпатах пригадав Ковпак,
Коли відмовив наш «максим» старезний:
— Оце б Микиту-коваля сюди.
Зброяр тямущий і трудяга чесний.
У дев'ятнадцятім нас виручав з біди.

ДУМА ПРО ЧЕРВОНИХ КОЗАКІВ

Тягне хмару обоз, мов тяжку волокушу,
А із неї дощі, кульові блискавки.
І Павловський сичить, гне у бога, у душу
Поміж вуса собі, щоб не чули жінки,

Котрі йдуть при возах, де поранені в будах
З парашутів. Нема вже перкалю, на жаль.
Мокрий цукор тече, кам'яніє у грудях.
І Павловський мішки — під шовкову шаль...

Він хотів привезти подаруночок доні —
І беріг у мішку той завітчаний шовк.
Сам себе утішав: — Цукор гине сьогодні...
Краще я привезу пар із дві підшош.

Ой скупий же куркуль —
наш господар Павловський,
Ох, і щедрий же він — пресвята простота.
Все в скарбницях — возах —
навіть випрана плоскінь
І ляне полотно, як не стане бинта.

Сам заварить катран з цвітом липи у глеку
І туди ж перваку добрих ложок із п'ять...
Довго хмара пливе, вже й Волинь недалеко.
Мокрі коні хропуть, мокрі дроги риплять.

Візьме друга Ковпак під свою плащ-палатку,
Потече теплота від душі й до душі.

**І Павловський почне: — Знаєш, Сидоре-батьку,
Ще мокріше було нам тоді в Сиваші.**

**Наша сотня козацька на правому фланзі.
Коні й люди по шию в роні. Ну й чорти!
Ми солоним клинком — по барону-заразі...
Всі його біляки — хто куди, як хорти.**

**З Перекопу ізнов у бездонне багнище...
А була тоді осінь лиха, не забудь.
Хоч і південь, а вітер пронизує, свище.
Та ніяких простуд. Обсушились — і в путь.**

**...І Червоне козацтво й Червона комуна
У сухих толоках, край заплави Дніпра,
І «Повстаньте...» доносять розбуджені луни,
І шабель блискавки, й громовиця — «ура!»**

— А тепера не так.—

Сидір хитро сміється:

— Бо, козаче, тоді грала кров молода.—

— Ти, брат, знову своє...— доторкнувся до серця

Так, щоб Сидір не бачив, бо буде біда.

**Крикне: — Ляж на візок, невгамовна натуро!
Знову тиждень не спав!— і батіг з-під поли.
Два старих козаки у годину похмуру
Світлу юність свою попід руки вели.**

* * * * *

Пісень заспівають про мене,
Як падав убитий з коня
І як задзвеніли стремена,
У ніч летючи навмання.

І як заридала кохана:
— Його вже на світі нема...—
Над тілом бійця-партизана
Нахилиться мати-зима,

І сивими косами вкрис
Чуприну, холодне чоло,
В глибокім заметі зарись,
Неначе мене й не було.

Я сам зав'язав собі рану,
З сорочки зробивши бинта.
Ой, пісне, вмирати ще рано,
Живому впади на уста.

БАЛАДА ПРО ЛЮБОВ

Сміються коні, падаючи в трави,
Сміється смерть на кутні, як завжди,
До хутірця прямуючи лукаво
По гуці лопухів та лободи.
Зненацька бій прорвався до шпиталю,
Де тяжко ранені лежали на возах.
Станкач пашів розпеченою сталлю,
Багато важив він на терезах
Нерівної, раптової дуелі.
Усі загони кинуті в прорив
На залізницю.
Лиш обоз в оселі.
Бабахкають гвинтівки із-за грив
Убитих коней.
Що ті гвинторізи!..
Десятків три їх у руках дідів.
Не менше роти в луговини лізе,
Б'ють автоматні хвилі в п'ять рядів.
Есесівців до селища болотом
Гуди-поліцаї провели.
Довбуть думки, немов тупі долота,
Бабахкають зачовгані стволи:
«А що, коли до ранених прорвуться?..»
Кричить станкач:
— Води мені, води!..—
Обозні коні падають, сміються,
Сміється смерть на кутні, як завжди.
Ковпак, учувши дальній крик тривоги,
На залізниці Руднєва лиша.

— Карпо, за мною! —
У стремена ноги.
За ним Карпова сотня поспіша.
Тепера — не брязкучі гвинторізи,
А шал вогню, громи святої мсти.
У землю втоптані караючим залізом
Залізні, з бляхи різані, хрести.
Ковпак підходить до возів з будками —
Пусті вози.
Прим'яті сінники
По-батьківськи розгладжує руками:
— Пішли на гулі наші парубки.—
Жартує, а в очах болючий спалах,
Який гука на все Полісся: «Де?!»
Поміж голобель, у траву опалих,
До лісу свіжа стежечка веде.

Сміються коні тихо, без іржання,
Сміється смерть на кутні, як завжди.
Під тягарем убивчого мовчання
На гвинторізи хиляться діди.
Лиш повариха Марфа Лобанчучка
Ридає при гарячій казані:
— Як збіглися дівчата поліщучки
Та на руках... в крчі... у курені...
— А лікар де?
— І лікаря з собою...
Вони з'явилися, неначе з-під землі,
Коли зчинилась веремія бою.
Усі такі худесенькі, малі...
А в мене ж каша видалась крутою,
Не на воді варила, з молоком...—
І Марфа, змучена своєю добротою,
Ридає над гарячим казанком.

Сміялись коні тихо, без іржання,
І з ними смерть на кутні, як завжди...
Кохання?
Та яке тепер кохання?..
Аби з землянки винесла води
Поліська Мавка — мовчазна лелітка,
Що стріла дівування в час біди,
Слабенька і бліда, неначе квітка,
Яка розкрилася в хуртечні холоди.
І ось вона богатиря на руки
Бере й несе в тасмний курінець.
У хлопця серце губить перестуки,
Але тепер у нього двоє серць.
Сміються коні білими зубами,
Сміється смерть на кутні, як завжди.
Під сивими лозовими чубами
Вітрець розчісує заплутані сліди.
Кричить Карпенко:
— В розвідку!..
За мною!
Усіх в загін повернем!
Вируша-а-й! —
Ковпак за плечі обійняв рукою:
— Не поспішай, Карпо, не поспішай.

УЛЮБЛЕНА ПІСНЯ

У Руднєва пісня любима була.
За першим акордом в старім патефоні
Спилися в тачанку запряжені коні
І давня печаль над гаями пливла:

В чистім полі, на крутому схилі,
Де клубочить по ночах туман,
Там лежить під кленом у могилі
Молодий червоний партизан.

Я сама героя виряджала
На звитяжні бойові діла,
Гостролезу шаблю подавала,
Вороного коника вела.

В ковилу, немов у тиху воду,
Він в бою прострелений упав.
За Радянську владу, за свободу
Наш герой життя своє віддав.

В чистім полі, на крутому схилі,
Де клубочить по ночах туман,
Там лежить під кленом у могилі
Молодий червоний партизан.

Ця пісня з далеких юнацьких років,
З війни громадянської лунами слалась,
Коли на півнеба заграви здіймались
І бризкали зорі од сталі підків.

Не знав комісар, що луна степова
Назавжди зіллється з міжгір'ям зеленим,
Як сам він поляже в Карпатах під кленом
Й цю пісню про нього народ заспіва.

ЖИТТЯМ — ЗА ЖИТТЯ

Б а л а д а

Над Києвом небо палає
В святковім, ракетнім вогні...
Три хлопці утоптанім плаєм
Заморені йдуть, мовчазні,

Несуть свого друга Миколу.
Немов у покосі трава,
Він в'яне. Є шашечка толу
У нього мала, свердлова.

Засмолений в ній детонатор,
Бікфорд на сімнадцять секунд.
В міжгір'я, неначе у кратер,
З-під ніг осипається ґрунт.

Стежина — то бором, то лугом —
До Пруту від броду Дністра,
А там — буреломні яруги,
І знов — за горою гора.

Підбилися друзі хороші.
Загін попереду не жде.
Хоч би були справдіпні ноші,
Та їх тут немає ніде.

Загублять загін — то загинуть,
Така партизанська судьба.
Та друга вони не покинуть —
Хай втома їм кості руба.

Це все розуміє Микола,
Бо сталося б з іншим таке —
Він ніс би його через доли,
Долав би міжгір'я глевке.

То інший... а він же з мінерів,
У нього душа вогняна.
Привидився стрій піонерів
У таборі «Юна Десна».

Він голос почув свій хлоп'ячий:
«Як треба — за друга умру!»
Деся ворон над прірвою криче
І твань по коліна в яру.

Тоді посміхнувся Микола:
— Спиніться на перекур.—
Імлиця згущалась довкола
Густа і холодна, як мур.

Тютюн і саперні запалки
У нього в кишені, либонь.
Бікфорд підпалив од цигарки,
Сховавши його між долонь.

А шашка була коло серця
Кругленька, мала, свердлова.
— До мамі зайдіть в Новосельці,
Вклоніться, як буде жива.

Секунди летіли нестримно,
Мов човник у вир без керма.
Заряд потаємний не гримнув,
А тріснув, немов крадькома.

Ракети спалахують жарко
У тихому сплеску імлі.
Стоять три діди серед парку —
Оті, що мінера несли.

Їх спомин завжди у дорозі,
Він гать крізь літа нагатив
Туди, де їх друг у знемозі
За друзів життям заплатив.

КОЛИ Я ЧУВ ОРГАН УПЕРШЕ

Павло Тичина вперше чув орган
В Німеччині, у довоснні роки,
То він тоді благословив талан,
Відкривши в музиці незвідано широке.

Тичина чув орган уперше...
А я не знаю, де й коли...
І копитами пам'ять креше,
І спогадання соколи
Летять у всі міста і села,
Де був колись я.
Постривай.
Запізня осінь. Лиш омела
Вивершує зеленим гай.
У польським селищі неділя.
Іде по вулиці загін.
Стрічають нас із хлібом-сіллю.
Петарди ляскають, і дзвін
Гуде зовсім не малиново.
Дівча, одягнене святково,
Мені вклонилося до колін.
Дає, за звичаєм тутешнім,
Горіхи, сушені сливки.
Вона така, немов черешня
Із первоцвітом.
Що сказати?..
І не могла не говорить.
А за рікою, край загати,
Побитий дзвін гуде, хрипить.

— Ходімо, пане, до костьолу,
Там нині знаний органіст.—
Органа ж я не чув ніколи.
Ідем за річку через міст.
В костьолі тиша рокотала
Всеваддям звуків, наче ліс,
Де кожна гілка трепетала,
Сюди одвічний сум заніс.
І тільки інколи, мов промінь,
В той невідступний звуків тиск,
Мов у п'їтму каменоломень,
Вривався магневіий блиск.
Яріло щось не благочинне,
Не канонічно вікове.
Згадавсь мені тоді Тичина.
Черешня в музиці пливе.
Кипить бурштином світла піна
Коло вінців блимотних свіч.
— О панно Інно, панно Інно...
— Я — панна Інна, в чому річ? —
Прошепотіла цвіт-черешня
І далі в музиці пливла.
Й мене, за звичаєм тутешнім,
Поцілувала край села.

МАЛЕНЬКИЙ СПІВАК

Йде загін Ковпаків по Волині,
По скатованій люто землі.
Ось хлопчина стоїть в пожаринні,
Мабуть, гріється в теплій золі.

— Хочте, я заспіваю вам пісню?..
Тільки дайте мені сухаря.—
У штанцях дві холошики різні,
Замість шапки — кубло з ятеря.

— Нагодуйте! — гукає дівчатам
Генерал і втирає сльозу.
У малого з халяви лапчата,
Твань роз'їла солдатську керзу...

Кровоточать порепані ноги.
Лікар мазь накладає руду,
В санчастині вкладає на дроги.
— Може, сам піхтурою піду,

Бо кому я потрібний — дохляка? —
За хвилину заснув волиняк.
Піднялась на полудрабках ятка —
Вже на зиму іде як-не-як.

Він проспав дві доби непробудно.
Винувато всіхався вві сні,
Часто кашляв надривно, простудно
І співав за сухарик пісні.

Він співав безголосо, губами,
Прикладав кулачок до щоки.
Як прокинувесь, пішов за грибами
І сховався в густі хвощаки.

— А!.. Не хочу я вас об'їдати.—
Взяв на руки хлопчину Ковпак:
— Ти, здається, умієш співати?
По заріз нам потрібен співак.

Будеш мати пайок, як годиться,
Одежину, нові чобітки.
Сам же знаєш — у кожній столиці
Знаменито живуть співаки.

І у нас, в партизанській державі,—
Хоч столиці, щоправда, нема,—
Будеш ти у пошані і славі.
Так що їстимеш хліб не дарма.

Хлопчик, справді, співав пречудово,
Озивалась розбуджена даль,
Але світло дитячого слова
Заступала болюча печаль.

Запитали — чи є в нього рідні?
— Геть немає, побиті усі.
Палії лютували аж три дні.
Я сховався в болотній косі.

А у твань побоялися вбивці...
То й zostався один я, один.—
У білявому чубику-гривці
Гірко пах підгорілий полин.

**До Москви у годину засніжну
Взяв хлопчину прибулий літак.
Спогадання тривожне і ніжне
Залишив нам маленький співак.**

ОЛЕНЬ

Біг олень по мінованому лузі —
Противіхотні там вросли в траву.
Ми співчували, наче вірні друзі:
«О, пропеси ж ти душеньку живу!»

Він линув понад бистрою рікою.
«Стрибни мерщій із берега й пливи!» —
Я клично помахав йому рукою,
Красунь не повернув і голови.

Підвівши вгору мальовничі роги,
В полоні сонячній, неначе у парчі,
Плив по траві і не шукав дороги,
Жар-птицею шугав поміж куці.

Зітхнули радо:
«Пронесло, здасться!..»
В цю ж мить осоки запеклись в огні.
Завмер наш погляд там, коло озерця...
Не їли ми уже два довгих дні.

Його вночі розтягне вовча зграя,
І злото ріг з'явить болотна ржа.
Лежить красунь за мінним полем скраю.
Ми добре знали, де жахна межа.

Але ніхто не вирушив до нього.
Хай цар Карпат — хоч в спомині біжить.
Хотілось бачить оленя живого.
Хотілось жить.

* * * * *

Вони стояли спиною до спини —
Останні на висотці кам'яній,
Летіли смертю послані краплини.
Лише одній краплині мідяній
Крізь два чола судилось пролетіти
І загубитися у хашах будяків.
Ту кульку знайдуть інтернатні діти —
Два хлопчики, що схожі на батьків.

.

* * * * *

Пливуть тачанки і важучі дроги
В пісках Волині, у поліській твані.
Майне зв'язківець на коні буланім,
В його саквах іще нема тривоги.

Обіддя крають сонце у ковбані
Або ламають місяцеві роги.
Здасться — із чумацької дороги
Повіє духом свіжої тарані.

Ракета перекреслює відразу
Картину ідилічного спокою.
Вставляю детонатори в фугаси.

Дрижить земля від здібленого бою,
Шматують небо фосфоричні траси,
І молодик — як шабля наді мною.

* * * * *

Мені наснився знову кінь-вогонь,
Убитий кулькою малою на війні.
Кривава хмара в карій глибині
І трепет болю до моїх долонь.

Холодний піт, мов олово, зі скронь.
Я ріжу фінкою попруги шкіряні.
Не дзеньк, а зойк в залізнім стремені.
Останній слід ховає оболонь.

Був сильний кінь казкової краси.
І раптом жало мідної осі —
У зірочку біленьку між очима...

Безмежна ніч. Замету ожеред.
Куди пішов загін — назад а чи вперед?..
Стою один з сидельцем за плечима.

*****

Ми входили у села і міста...
Не входили — вривалися, влітали.
І нас, як переможців, не вітали —
Як рідних садовили до стола
Чи клали на лежанку обігрітись.
Коли стола й лежанки не було —
Із копанки давали нам напиться,
Ділили куренів тісне тепло.
Іще ділили глевтяка шматочок,
Самі вночі ставали на пости,
Приводили в загін своїх синів і дочок
Заради волі,
Не заради мсти.

Нагалі Кащук

Тополі, наче келихи модерні,
Що тоншають угору аж по креш.
Їм не до пари кухлі у таверні,
Важучі кубки з вензелями теж.

Налиті в них світанки слобожанські,
Подільські і волинські вечори.
Руді таврійські півдні забаштанські
І ночі мавчині весняної пори.

Я пив із них у колисковім леті,
В мить першого кохання навесні,
У мандрах по стривоженій планеті,
В сідлі рипучім — в партизанських сні.

Я пив із них перед тяжким походом,
В поході із Полісся до Карпат
Й тоді, як над замерзлим перебродом
Накрив мене разючий вогнепад.

Я пив з тих келихів і намагався випить
Одним ковтком по вирізьблену креш.
Хрипіла смерть: — До ранку ти умреш! —
Я ж пив, щоб жить,
А не тому, щоб вижить.

* * * * *

Скільки мислі у юнім обличчі,
Скільки сили, напруги в руках!
Він усміхненим поглядом кличе
Йти за ним по роках, по віках.
А напроти побілена хата,
Сонце соняха коло стіни.

В брилі мармуру фото солдата,
Що поліг в перший ранок війни.

* * * * *

На Бабинім броді побиті і люди, і коні.
Потік їх замулить, як бурею звалені буки.
В русявого хлопця по кулі у серці і в скроні —
Дві смерті відразу лише для одної розлуки.
Й розлуки не буде.
Фашистка поблизу Берліна
Слабу полонянку зарила у власнім городі.
Знедолена мати, що стала від болю камінна,
Двадцяте століття сумує на Бабинім броді.

**Хвилі б'ються, мов пульс марафонця
На маршруті мільйонів літ.
Море кидає перли до сонця,
Прибережний ламаючи лід.**

**О, яку тобі силу бездонну
Мати-вічність влила по креш!
Навіть крейсер, мов човник з картону,
Ти у бій на мізинці несеш.**

**А коли в нього влучить торпеда —
Засумуєш: загинув синок...
І гойдатимеш білий, мов крейда,
Багряний, наче кривця, вінок.**

**Стихне вибухів гуркіт навальний,
З пекла вирне душа моряка,
Ти підкинеш вінок рятувальний
І засвітиш зорю маяка.**

* * * * *

У капусті, в картоплі знаходили і в очереті
Не малих немовлят, а дорослих, вусатих синів.
І кого біля ями, а кого у тіснім лазареті
Сповивали для снів.

Засинали сини — хто навék, хто на хвильку,
Не закривши очей, не розправивши тіл.
Одному домовина,

а іншому скальпель та грілка,

Бо розколоті кості навпіл...

Так знаходили жданих уперше і вдруге
Не свої й не чужі матері, матері, матері.

А кого не знайшли — сповивали яруги,
Присипляли вночі до зорі.

Ще і нині над ними співають сумну колискову
Темно-сині сніги, посивіла, як сніг, ковила.

А як в ірїй летять журавлі та лелеки,

то знову

Їм із рідного двору приносять дрібочок тепла.
Не знаходять синів у проваллях зажурені

птиці,

І темніє й тьмяніє сумне материнське крило.

...Чий то син на висотці лишився

в гранітній накидці,

Щоб ніхто не забутий, ніщо не забуте було?..

* * * * *

Вночі, як останній автобус обходить
причали,
З'являється постать,
мов з братських могил, мармурова.
Ви, мабуть, не раз її в тихім засніжжі
стрічали,
Від інею білу чи, може, від літ сивоброву.
В козушку вузькому, у хустці товстій,
старомодній,
Іде із двадцятого чи сорок першого року.
У вузлику в неї сухарик дитині голодній —
То пам'ять народна, то мати моя сумноока.

* * * * *

Таке буває тільки уві сні.
А я не сплю
І чую, як позаду
Співає соловейко навесні.
Довкола рвуться бомби і снаряди,
По глищі струменіють вогнепади,
А він, закоханий, співає на сосні.

* * * * *

Її сини у рамці на стіні —
Ще підлітки.
Дорослими не знала.
Вони повиростали на війні.
Вусатими їх з фронту виглядала.
Сини ж лишилися у пам'яті і в сні
Усе такі, як в рамці на стіні.

* * * * *

Троянд переможцю під ноги — не хочу:
Розлізлись підбори, поколеш п'яти.
У мене у згадці — з хлібиною мати
На партизанським шляху серед ночі.
І дівчина боса з відром край загати,
Що вибігла коней і нас напувати.
У неї крізь сльози усміхнені очі...
Я більшої шани не знаю й не хочу.

ДОДОМУ ЙДУЧИ

Латаття схиляє тонкі капелюшки
В оздобі росистих купав.
Під сивим острішком руда завалюшка
Причілком схилилась на став.

Самотній лелека не кидає хату,
Вертає сюди щовесни,
Чекає, шукає русяву кирпату,
Яка тут жила до війни.

І я, мов лелека, в зажурі шукаю
Чи юнку, чи юності слід.
Тут щедра зозуля кувала край гаю
Багато окрилених літ.

Лічили ми роки, із ліку збивались —
Безмежне було майбуття,
Отак, як до сонця, тоді нам здавалось,
Далеко до краю життя.

Нас брали на рученьки мрії ласкаві,
Несли у завітчаний світ.
Та раптом всі квіти зів'яли в заграві —
Під хатою танковий слід.

Тут знову зозуля кує в яворині.
Не та, що була, — молода.
А вірний лелека на сивій хатині
Русявку свою вигляда.

* * * * *

Коняга ранений благав:

— Дострель мене.—

Благав печальними, глибокими очима: —

Візьми свій автомат, що висне за плечима,

Нехай коротка черга спалахне.—

Та замість кулі — із повік сльозина

На гриву впала в скорбнім трепетанні.

І кінь зажмурилась, як мала дитина,

Губами до руки торкнувся на прощання.

«Повертайте, лебеді, додому...»
Із якої пісні ці слова?
Як співалось далі?
Невідомо.
Випав сніг, посивіла трава.
То весна чи осінь? Не згадаю.
Знаю, що була тоді війна.
При словах цих згадка заригає
І здригне від грому тишина.
І дівчатко з'явиться біляве
В ватничку, в копитцях-постолах,
Зшитих із керзової халяви
Партизанським шевчиком в тилах.
«Повертайте, лебеді, додому...»
Чи знайшла домівку, чи жива
Дівчинка білява?
Невідомо.
Залишились тільки ці слова.

Я їду із Петрівців у Лютиж.
Світанкова близиться пора.
«Ой, коли ж ти милую долюбиш?..» —
Вчулося у плескоті Дніпра.

Оглядаюсь — ні душі довкола,
Тільки тінь солдата ув імлі
Смичуть хвилі за суконні поли,
Наче рідні донечки малі.

Це на тому березі я бачу —
За Дніпром... на березі війни.
«Повертайся, голубе, козаче!» —
Знову чую голос тишини.

То квилить розлука віковична
З далини, з глибин, із висоти.
За квилінням сталь дзвенить двосічна
Об ремінні й бронзові щити,

Кашляють пістолі, гаківниці,
Ближче — б'ють гармати нарізні,
І «катуш» смугасті блискавиці
Над водою поруч, при мені.

А напроти, де каміння голе,
П'є солдат з шолома ув імлі,
І його посмикують за поли
Хвилі, наче донечки малі.

Нахилиюсь до води так само,
Як солдат з шоломом у руці.
А солдат поплив під парусами
По прошитій кулями ріці.

Паруси — то поли шинелини,
Корабель — сухий вербовий пень.
Мало ночі!.. За валами глини
Десь над Києвом народжується день.

А вода — в чотири океани..
Що та одіссєєва плавба!
Руку подали йому тумани
З Лютіжа, з горючого горба.

Та рука в туманів надто квола
Там, де буря толова сліпа.
Хвиля вибухова не за поли,
А за душу воїна хапа.

Пасма куль трасуючих, як струни,
Густо напинає кулемет.
Серце в них ударилось — і луни
З кров'ю, з болем кинулись вперед.

А вода, мов лава у вулкані.
Що ті одіссєєві моря!..
Придивляюсь: в сивому тумані
На шоломі жевріє зоря.

Рання качка під лозою криче,
Золотіє заводі кришталь.
«Повертайся, голубе, козаче!» —
Ой, яка в тім поклику печаль!

* * * * *

Салют згадався в сорок п'ятім році.
Вогняна радість, наче на Купала...
Але щораз до болю мультко в оці
Ота барвиста злива зависала,
Оті багряно-сині перепілки,
Які шугали в небі цілий вечір.
То материнських сліз бездонні ріки
Нам водопадом падали на плечі.

ОСІННЬОЇ НОЧІ

Блукає опівночі вітер —
Бродяга осінній, рудий.
Він лавку під кленами витер,
Погбйдав ліхтарик блідий,
Сипнув листопадом із кручі
У чорні розтоки Дніпра.
Він кашлем глибоким, хрипучим
Давився — простудна пора.
Гайнув по Хрещатику шпарко,
Довкіл Бессарабку оббіг,
Звернув під муровану арку,
Коліньми уперся в поріг
І гримнув до мене у шибку:
— Виходь у купіль золоту!
Трусну твою душу, як лишку,
Зів'ялі думки розмету,
Вдихну найсвіжішої стужі.
Засидівся, бачу, в теплі.
Згадай, як ішли по Залужжі
Удвох по трясинній землі.

Натяг я плаща, капелюха,
Поріжки злічив кам'яні...
Рудий мені хрипло до вуха:
— Згадалась та нічка чи ні?
Загони імла проковтнула,
А ти на узліссі один.
Стирчить автоматове дуло
Від тебе вперед на аршин.

Немов націлявся убити
Мене, бо кого ж бо іще?
Дощисько у рану відкриту
Тебе безугаву січе.
А я реготав:
— Гей, солдате,
На людях і смерть, брат, красна.
Тут пустка — ні люду, ні хати...—
Ти кинув мені:
— Сатана!
Навіщо замів падолистом
Недавно утоптаний слід? —
А я коло вуха — зі свистом,
Зі сміхом холодним, як лід.
Я сили твої по листочку
Трусив, оголяв до кісток.
Звалив у багnistім ярочку —
То був твій останній місток
Між світом земним і тамтешнім,
Де пекло, де рай і т. д.
Та я схаменувся —
І клешні —
Туди, де багаття гуде
У сонному колі загонів.
Це зовсім поблизу було,
Як кажуть, за п'ятеро гонів,
Де пралісу щільне кубло.
Димку навалив повну полу,
До носа підніс тобі:
— На!..
Ти звівся і вимовив кволо:
— Спасибі, старий Сатана.
Та я не образивсь на слові,
Димком від багаття курив.

Ти біг по листвяній полові —
Всю душу уклавши в порив.
За це я назвав тебе братом.
А нині він є у тобі —
Порив той?..

Із вітром кошлатим
Стояв я всю ніч на горбі.
І слухав його спогаданя
Болючі, тривожні, страшні.
Роздмухував він дуже дальні,
Але не погаслі вогні.

* * * * *

**Рветься час на шматки, наче стерта вожжина,
Не натягнеш сирицю на згублений шмат.
У минуле веде партизанська стежина
Між відлунки давно занімілих гармат.**

**Тут могили моїх побратимів полеглих,
Їхня кров молода у пагінні лози.
Підіймас Волинь Світязь-озера келих
Повен зелен-вина і терпкої сльози.**

**Прагну я воскресить їх обличчя, імення...
Рветься пам'ять і час, випадають шматки.
Тільки кров їх сердець пламенить
в сьогодніні,
Той священний вогонь не погасять віки.**

БІЛЯ КОЛИШНЬОГО ШПИТАЛЮ

У парку на Дніпрі майданчики дитячі —
Сатурн кружляє, вершники на конях.
Пітніють гриви у жарких долонях,
Сердечко виривається і скаче,
Цвіте від щастя, мов під сонцем сонях.
За хмарку — сонце...
Сонях — у шоломі!
Блищить шаблюка і дзвенять стремена,
Зірки червоні...
Багряні знамена...
Дитяча мрія, мов сірник в соломі.

У цьому ж парку,
В темно-сірім домі
Лежав я в партизанському шпиталі.
І снилися мені алеї невідомі,
Літ полум'яних пам'ятні скрижалі
У барвінкових, росяних віночках.
Я по траві везу свого синочка
На іграшковому буланому коні...

Тепер онук мій звівсь на стремені,
Рудіє чубик, мов під сонцем сонях,
Пітніє грива у жарких долонях.
І я щасливіший, ніж був тоді у сні.

Прийміть, звитяжні хлопчики, й мене
До вашого дворового загону.
Я підірву машину п'ятитонну
Із бомбами, як вартовий засне.

Ще підірву на Пруті два мости,
На Гніздні і на Бистриці — чотири,
Пораненого з Косова до Сквири
Допоможу в палатці донести.

Все покажу вам, воїни уперті,
Що у скарбниці згадки бережу.
Лиш кістяка з косою — злої смерті,
Яка косила нас,— не покажу.

Щодня просити буду ласки в долі,
Щоб вам прослала мирних літ ріку,
Аби вас не косили в ратнім полі
Залізо й мідь на довгому віку.

ВЕЧІРНІЙ СПОМИН

В сімнадцять літ кохання перше,
Його відлунок в сімдесят.

Кремезний тесля дуба теше
Собі на хрест.

— Стара, присядь.—

Бабуня сіла на хвилину,
Немов кульбабочка легка.

— Було весілля наше взимку? —
Спитав старий.

Його рука

Всі десять пальчиків задублих

Так ніжно стисла, як могла.

Із них, мов з пуп'янків набухлих,

Вишнева гілка розцвіла

Рясним, тремтливим первоцвітом.

Дід посміхнувся в сивий вус:

— А може, навесні чи літом?..

Клепав, здається, чорногуз

Тоді на нашому подвір'ї,

Як я уперш тебе привіз.

Були тополі в білім пір'ї

І слався хвилями рогіз

Понад сагою...

— Ой, забудько.

Я ціле літо за тепла

У економії Безрудька

На заробітчині була.

Тоді, як осінь затрубила,
Лиш повернулась, пригадай.
Іще й пшениці заробила
Нам на шишки та коровай.
Ти на весілля у шинелі,
В смушевій шапці був — козак.
Як віз мене, стріляв на греблі
У тебе Прокіп, гайдамак.
А ти — з шаблюкою на нього.
Утік, зловити не змогли.
За війни наші перелогі
Всі геть кущами поросли.
По них бандюга безугаву
Гасав, мов лис, ховав сліди.
Усім селом ми на облаву
Ходили в люті холоди.
Та не знайшли ніде нікого.
Невже забувся?
— Бач, забув.
Це не тоді, коли нового
Тобі підшальника здобув?
— То вже було за рік по тому,
Як закінчилася війна.

На мить спливла в очу старому
Шовкова, райдужна весна.
А Мотря в ній, немов жоржина,
Цвіте на кладці при воді —
Його любов, його дружина
Легка в роботі і в ході.
— А де та хустка?
— Геть згоріла,
Коли Комуна підпалив
Пройдисвіт Прокіп.

Вечоріло.
Останній промінець поплив
По сивині зеленкуватій
Ріденьких кіс,
По бороді
Густій, широкій і кудлатій.
Шелеснув човник на воді,
Там, де була вербова кладка.
— А ти послухай-но, стара,
Прийшла зненацька інша гадка.
Розсоха, що коло двора,
Під журавлем, бач, уклякає,
А дуб з розвилкою, гляди.
— Беріг на хрест...
— Хай почекає.
Зарано, Мотренько, туди...
Жили, жили й не нажилися.
Іще з десяток теплих літ.—
В зіницях повинню розлився
Прийдешніх років дивний світ.
На дубі тесанім сиділи
Старі, і споминів юга
Вертала їх в цвітіння біле,
Де кожна бростка дорога.

* * * * *

Твердими, вузлуватими руками
Вхопився дуб за землю — і ні руш!
Спокійно він прощається з хмарками,
Що в інший край полинули за Уж.

Він землю цю оберігати буде,
Як рідну матір, що життя дала.
У нього куль свинцевих повні груди,
Які уже не заподіють зла.

У нього пуд осколків під корою,
Насадки списів, зламлені шаблі...
Вростив у тіло ненависну зброю,
Оту, що смерть несла його землі.

ПЛАЦ

Цей уходжений плац,
наче марка друкована нині,
Тут під сонячним глянцем
ніде і травинки нема.
Дококола казарми
товсті, наче бургерські скрині,
Далі — древній собор,
а ще далі — модерна тюрма.
Тут нові автомати
стоять у сталій піраміді
І солдати новенькі,
немов автомати в строю.
Кулеметні патрони
лежать, мов солдатика з міді.
Мабуть, так тут було
в час походу на землю мою.
Ні, не так тут було.
Вже не чути скажене:
— Хайль Гітлер! —
Хоч в пивничнім чаду
забряжчали залізні хрести.
Мирний подих людей
обвіває планету, як вітер,
І фашистський штандарт
вже нелегко над світом звести.
Але плац не пустує —
ранкова іде перекличка.
Поруч танки, гармати
стоять у панцернім строю,

**І могутній кронштейн
підіймає ракету, як свічку,—
Термоядерну смерть
націляють на землю мою.**

* * * * *

Який солодкий дим, коли горить листва,
Дбайливо зметена до затишного рову,
І яблуня — лелітка злотоброва —
Рожевий плід нам сипле з рукава.

Гіркий, задушний дим, коли садок горить,
А палії у небі, наче круки...
І яблуня безглуздий світ корить,
З плодом зів'ялим підійнявши руки.

За руку візьми мене, весно, веди
В зелений свій дім, в яблуневу оселю.
Дай випить в дорозі живої води,
Щоб я подолав ті болота і скелі,
Де вже заросли партизанські сліди.

Коли ж на землі тих слідів не знайду —
Хай пам'ять мені розшукає дороги,
Де втрати тяжкі і тяжкі перемоги,
Я знов їм доземний уклін покладу
І в серце візьму молодої тривоги.

Не кидай мене, чародійце весно,
Заквітчуй барвінком сивин сrebro.
Веди мене в царство відроджень чудесне,
Хай творче патхнення розповінню скресне
Отак, як скресає з-під криги Дніпро.

* * * * *

Стежки моєї пам'яті,
Немов судини в старості.
Ось тут я вчився грамоті.
При школі вишень зарості.

А берест той покручений
З галузками подвійними
Садив мій брат, замучений
Двома жахними війнами.

Із першої всесвітньої
Прийшов шаблями мічений,
А другою — новітньою —
З могилою повінчаний.

То ж цілий світ у пам'яті
Над стежкою єдиною,
Де я учився грамоті:
У всьому будь людиною.

* * * * *

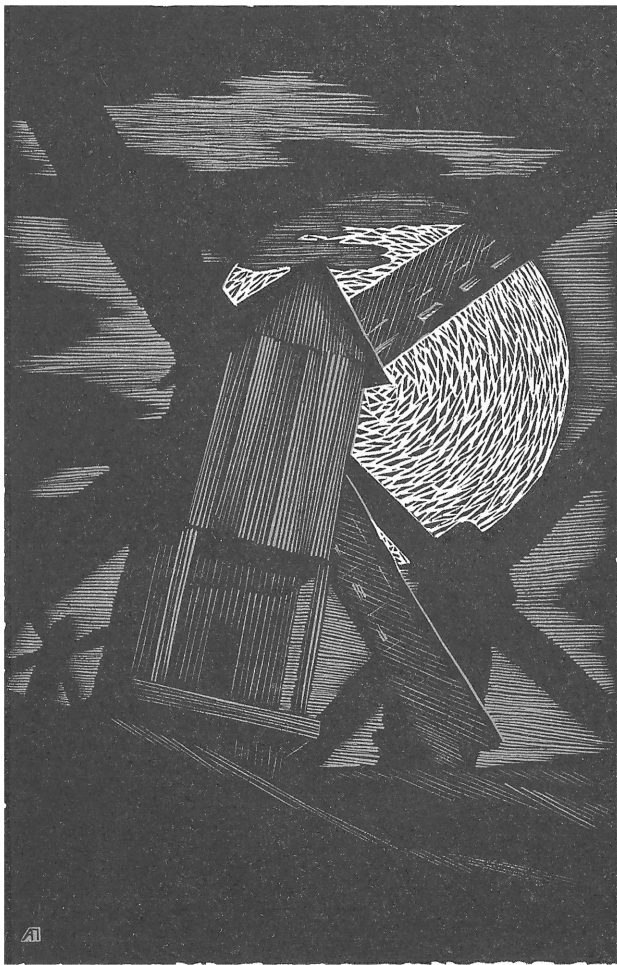
Закоханий в землю з дитинства —
З літами ще дужче люблю...
У пору глобального вбивства
Молив її —
Й нині молю,
Щоб насипом встала під кулю,
Поїла водою ріки,
В недугу — послала б зозулю
Нові накувати роки.

* * * * *

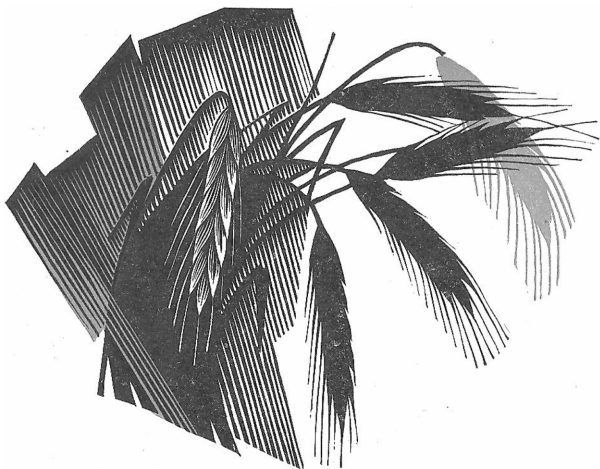
Моя земля і тепла, і м'яка,
Мов матері ласкавої рука,—
Вулкановою лавою тече
На того, хто підступиться з мечем
І стане, наче крига на скалі
Тому, хто зрікся рідної землі...

ДО СИНА МАКСИМА

Син пішов у солдати тоді, як мені
Поділилось навпіл все, що «до» й «по війні»,
Вже тоді, коли сьомий десяток років
Я розбив на чимало вузьеньких шматків,
Щоб їх більше було до межі, до кінця.
Я думками звертаюсь до сина, бійця:
Досвід мій не малий —
Простріляв три війни:
Басмачі, білофінни, фашисти.
Вони
Залишили на спомин чотири рубці.
Але ж інші тепер арсенали й бійці.
Тому школа моя застаріла, либонь.
Лиш незмінним залишиться завжди вогонь.
Хай же буде тобі прометеевим він,
Що дарує життя,
А не попів і тлін.
Мусить мати солдат чисту совість і честь.
Вірю — скажеш мені по-армійському:
— Єсть!

ОБЪЯВЛЕНИЕ

ОСЕНИЦЯ

Спілою антонівкою пахне,
Прілим картоплинням і димком.
В казанку пшоняна каша чахне
Під старим розлогим берестком.

Родичі мої несуетливі
Повагом сідають на спєриш.
Дядина шепоче: — Ми щасливі,
Коли ти додому приїздиш.

Поливає воду на долоні,
Подає вишиваний рушник.
І цвіте рядина на осонні,
Мов у пряжу затканий квітник.

Біля каші в неширокім колі
Жилаві, спрацьовані діди.
А бабусі, мов сухі тополі,
Все стоять із кухлями води.

З рушниками білими лляними
Ждуть отих, кого в гурті нема.
Та вони ж не прийдуть.
Понад ними
Вже не осінь, а зима, зима.

— Починаймо, братці, осеницю, —
Мовив дядько Хлібопек Сергій.
Слово призабуте, наче птиця,
Пролетіло в пам'яті моїй.

Осениця — не гучні обжинки,
А спокійний гуртовий обід.
Мов по краснім літі на помійки
Сходиться в неділю всенький рід.

Будуть каша польова, горілка,
Квашені і свіжі кавуни.
Зрине пісня, наче перепілка,
І замре у гонах тишини.

Бо у вирій спомином полине
Сивокрила бесіда батьків.
Осениця — свято журавлине,
Прийшло із язицьких правіків.

Призабугте і воскресле нині,
Наче цвіт троянди на рядні.
Дома я при вогнищі родиннім,
Де нема найближчої рідні:

Батька, мами, двох сестер і брата,
Діда кобзаря давно нема.
Наді мною осінь пелехата,
А над ними — все зима, зима.

Але тут усі серця і лица
В колі Вороноків, Хлібопеків
Рідні звіку.
Власну осеницю
Я святкую на землі батьків.

НА ПРИТОЧИЛІВЦІ

Іде бруківка вдовж мого села,
Ще не асфальтована бруківка.
До Ворскли Приточилівка лягла,
До шляху — простягається Корчівка.

Я вперше йду по бруку біля хат,
Яких також не впізнаю — цегляні.
Прибулий з міста, де цемент, асфальт,
На свіжий камінь, мабуть, і не гляне.

А я багно місив тут восени,
Ковтав пилюку літом, груз весною.
Тому кажу: — Спасибі вам, сини,
За Приточилівку, що стала кам'яною,

За цю гранітну смугу, що тепер
Влилась, мов нерв, у стодоріжжя краю,
Що кожен з нас, мов юний піонер,
Свій власний крок твердіше відчуває

НА ГУЛИВІЙ ГОРІ

На Гуливій горі колись розбійник Гулий
Шугав, як вепр, із Бобряка в Букрій.
На Гуливій горі лежить полин послулий,
Нескорений хизується пирій.

А де могила Гулого? Не знати...
Втопилась в чагарі та бур'яни.
Казки про нього вже не ходять в хати,
Лишилися за порогом давнини.

Був батько Гулий лицарем, казали,
Що в пана візьме — кине кріпаку.
На бій із ним водили генерали
Полки... аж ліс тріщав у Бобряку.

То все легенди сиві, призабуті.
А я й тепер, як в юності давно,
Шукаю камінь у посохлій руті,
На котрім всічене козацьке стремено

І два пістолі схрещені стволами.
Чи був той пам'ятник далекої пори?..
Привиділось:
Мій прадідко волами
На Лебедин прямує із гори.

Навстріч гарбі, піднесене побідно, —
Знамено батька Гулого руде..
На нім пістолі, ще й стремено мідне.
І прадідко уклін йому кладе.

ПЕРШИЙ СНІГ

Перший сніг —
То святкова пора
Із дитинства на серці донині.
Вилітаєш уранці з двора
По широкій пухкій полотнині.
Забіліло, заткалося все —
Двір, город, затишна луговина.
Наче зграя летить лебедина
І тебе в білу казку несе.
Угорі, унизу — тільки сніг
В рукавичках м'яких волохатих.
Деся далеко, далеко поріг.
На порозі — усміхнена мати.
З того часу крізь перший сніг
Привиджається материн сміх.

НА МЛИНАРСЬКІЙ ГОРІ

На Млинарській горі бездоріжжя й безлюддя.
Поза шкіру мороз утикає голки.
Шарудить коло ніг приморожене груддя,
Ревматично риплять на вітрах вітряки.

Тут збиралась колись парубота з дівками.
Вниз котились вози смоляні, вогняні
На Івана Купала. А ми малюками
Ще були і ховались в густім бур'яні.

Та коли грозовиця, було, нагодиться —
Всі гуртом прибігали під перший вітряк.
Всередину пускав нас мірошник Синиця
І розламував свіжий, пахучий житняк.

Сирівець розливав, присолоджений медом,
І казки повідав нам купальські страшні:
Як русалки з піску під сінним ожередом
Сеї ночі печуть пироги сатані.

«Не в печі, на жару, — лиш на місячнім світлі,
А в часину грози — на вогні блискавок.
Хто підійде до них — ті бездушниці підлі
Враз у Ворсклу поцуплять або ж у ставок.

Якось я повертав до млина через луки —
У шинку забаривсь. На Купала було.
Як уздріли русалки — за ноги, за руки —
Та з обрива... Мене на бистринь понесло.

Аж край Буймира я ледве виліз на сушу.
Обсушитись вертаю до шинку в село,
А русалки услід: «Дай нам, парубче, душу!»
І регочуть гуртом. Отаке-то було».

За дошками млина грім нагримує басом,
У маленьке віконце летять блискавки...
Від казкового жаху, солодкого квасу
Спогадання лишились на довгі роки.

Я стою на горі. Вітряки, мов лелеки,
Сплять на грудді, до ніг опустивши коші.
Не русалкам, а їм у дитинстві далекім
Залишив назавжди я краплину душі.

НА СТЕЖИНІ

День згорів, і вечір сизуватий,
Наче попіл, вкрив головешкі.
Я іду по вигоні до хати
І читаю трав'яні стежки.

В кожної свій почерк неповторний
З відтисками ратиць і копит.
Тут пробіг табун лошиць проворний,
Ось телячий слід у Мокрий скит,

Це стежина рибаків тутешніх,
Ця — гайком веде до коваля...
А оця — до дикої черешні.
Як згадав — струснулася земля.

Схаменись! Оксани тут немає.
Ти старий, вона уже стара.
А стежина між кущів петляє
З перелазу від її двора.

Щасний я, що саме ця стежина
Бур'янами ще не заросла.
«Ну й дивак!» — всміхається ожина
Чорними очима, як смола.

Захопила ногу в гострі клешні,
Шепотить: «Ти далі не ходи,
Там її онука при черешні,
Й не сама... До ранку підожди».

Над сагою місяць волохатий
Зачепився за суху вербу
І за перелазом коло хати
Чеше бабі косу голубу.

* * * * *

У зморшках гір — стежки людини, звіра,
Вітрів зимових і весняних вод.
Є і мої під скелями Паміра,
Давно засипані уламками пород.

Позич я вдачі у орла, в лелеки —
Знов не прийшов би по отих стежках,
Вони тепер так високо й далеко,
Як в небесах курний Чумацький Шлях.

І все ж стежки ті є, вони в граніті,
Що ляже десь в дорожнє покриття,
Вони в мені, моїм теплом зігріті —
Зелена брость на дереві життя.

* * * * *

Не зупиняйся, мить, бо ти прекрасна
Лише у русі, у живій плавбі.
Я жду нову — таку ж хвилину щасну
І упаду за неї в боротьбі.
Нехай мій син, онук чи, може, правнук
У неї влучить, як стрілою Тель.
Прекрасна мить — не первоцвітний ранок,
Не радості легкий, раптовий танок,
А та, що дух підносить на щабель.

На плечі Шевченка голуб сизий
Гріється у бронзовім теплі.
Під гранітні багряні карнизи
Жовтий лист кладе свої жалі:
— Прощавай, Тарасе!
Шум зелений
Принесе тобі нова весна.—
Шелестять напівопалі клени.
А поет у вічність порина.
Промайне зими м'яке засніжжя,
Прийдуть дальні весни і літа.
Інші покоління до підніжжя
Приведе сюди любов свята.

ПРОМЕТЕЙ І ДОН-КІХОТ

Прометей іде із Дон-Кіхотом
Під одним плащем, бо дощ і дощ...
І стежина вкрилася болотом
Там, де молочай і нехворощ.

Є про що двом лицарям згадати.
І промовив першим Дон-Кіхот:
— Я хотів у тебе запитати,
Та незручність затуляє рот.

Прометей по-дружньому сміється:
— Мудрі всі запитання земні.
Відповідей безліч набереться,
Є розумні, але більш дурні.

Дон-Кіхот одкашлявся, питає,
Свій шолом піднявши над чоло:
— Ти великий бог! Чому ж немає
Свят твоїх? Здається, й не було.

Ти вогонь подарував людині —
А на небі, де твого ім'я
Зірка? Не світилася і нині
Славою твоєю не сія.

На твоїх жертовниках не били
Буйволів, не смажились бики,
Не тесались мармурові брили,
Щоб звестись у храмах на віки.

**Зупинився Прометей за плотом:
— Що мені ті забавки малі!
Був я на Олімпі Дон-Кіхотом —
І людиною лишився на землі.**

СИНЄ ДИВО

В старому різно́му Ходженті давно
Була чайхана.
І горі́шне ві́кно
Над нею допізна світилося синьо.
Реші́тчата ра́ма, заглиблена в глині,
Вузька і висока, немов на гравюрі.
Довкола провулки безлюдні, похмури
Між сірих дувалів, мов сходи в печері.
Я пізно виходив опісля вечері
З ті́ї чайхани,
До товстого платана
Плечем упирався.
Дзві́нки кара́вану
Спливали у тиші і знов завмирали.
Скупі ліхтарі, наче жовті корали,
Ледь-ледь мерехтіли десь коло порома.
Снувався димок на піддашші старому.
Я чуда чекав з того синього дива:
Хитнеться реші́тка...
Таджичка вродлива...
Не сталося чуда.

Ні, сталося чудо!
Пройшло сорок літ,
Я ж ніяк не забуду
Реші́тчатую ра́му, що над чайханою.
Притулок мій зник під горою курною,
Обличчя сусідів забулись, імення,
З якими ділив я турботи щоденні.

Але не зникає у мареві димнім
Вузьке віконце з ліхтариком синім,
І юна таджичка, яку не зустрів я,
І посмішка мила в сурмі тонкобрів'я.

* * * * *

Багато побачив, об'їхавши землі,
Ще більше уgliedів нового довкола,
Коли повернув до своєї оселі,
Того, що ніде не стрічалось ніколи.

То ж треба по всіх континентах промчати,
Ста звабним столицям потрапити в сіті,
Щоб дома пірнути в усмішку внучати,—
В зіниць океани, найглибші у світі.

* * * * *

Є у Кремлі Цар-дзвін і Цар-гармата —
Два дива чудотворної руки.
Але ні пострілу, ні дзвону до набата
Ні раз їм не судилось за віки.
Гармата застаріла — час минає,
Як дзвін чеканили — пожежа загула,
Литво надтріснуло од краю і до краю.
Творіння ж генія людського не вмирає,
Яка б лукава доля не була.

ВЕСНЯНИЙ ДОЩ

Юрію Мушкетеру

**Весняний дощ!
Зернята між грудками,
Мов злотні розсипи з водою залягли
В родюче лоно.
Ніжними руками
Через всю ніч грозової імли
Тяглось пагіння до Нового світу,
Що зветься днем,
Що з сонцем народивсь
І розпочав славетну еру літа.**

**Весняний дощ,
Своім трудом гордись
І щедрістю своєю.
Дні грядущі
Тобі всміхнуться в вуса колосків,
Як молоді сини міцні, тямущі
Всміхаються завдячно до батьків,
За їх любов,
Терпіння і науку,
За спадщину в пориві до труда,
За їх безсоння
І за їхню муку,
Щоб кучерявилася зміна молода.**

**Чи як бійці старому генералу,
Що, розірвавши коло вогняне,
Відкинув геть розлючену навалу,
Мов знав якесь закляття потайне.**

У ворога ж і танки, і гармати —
А тут лиш батальйон під прапором полка.

З такою вдячністю дивились ми в Карпатах
На генерала діда Ковпака.
Він заступив скажену смерть собою,
З оточення виводив — і не раз!..
Він став нам благодійною судьбою,
Що з пекла винесла у безнадійний час.

— Спасибі, дощику весняний! —
Скажуть люди,
Святкуючи обжинки на току.
Мале дівча пшеничник їсти буде,
Що голоду не знало на віку.
Олівчик візьме, аркушик блакитний,
Сто рисок густо проведе усторч,
В них намалює мамин посміх рідний,
Внизу підпише:
«Це — весняний дощ!»

Він заробив собі дрібочок слави
І знав, що то його, а не чиясь.
Заради неї не чинив облави,
Ні перед ким для неї не схилявсь.
Він виростив новітній сорт пшениці.
То не дрібок, а шмат, іще який!
Помер старий.
Його колеги ниці
Затерли прізвище.
(Папір хоч де м'який).
І стала «безіменкою» пшениця.
Колеги гризлись, кожен тяг собі.
Вона ж росте і щедро колоситься,
На врожаї не скаржиться судьбі.
Але обурилась тоді маленька слава,
Ім'я до «безіменки» додала.
(Як обійшла колег, то це її вже справа).
— Даремно ти клопочешся, мала,—
Сказала славі молода пшениця,—
Як я сягну з гектара тонн за п'ять
І обійду всі села та столиці —
Творця мого із мертвих воскресять.

* * * * *

**Мати хліб приносила від зайця,
Батько — від ведмедя піврибини.
Не було смачнішого окрайця
За отой, що випросили в зайця,
І жирнішої рибини-солонини
За оту, що сам ведмідь подарував,
Батькові засунувши в рукав.**

Як вона дивилася на хмару,
Ця земля,— щедротами свята!
Мала втіху, що пшениця яра
Дасть по сорок центнерів з гектара.
Та була безжальна висота.
Хмара лише тінню поманила,
А дощу ні краплі не дала.
І земна, й людська звитяжна сила,
Що врожай закохано ростила,
Невідомим воїном в могилу
У степу заспраглим полягла.

* * * * *

Коли зариваються в ґрунт лемеші
І горнуться хвилями ріллі —
Вчувається шурхіт зерна на коші,
Музики в дворах на весіллі,
І спів колисковий, що в зоряну ніч
Спливає рунечками пуху,
І жар у лице,
Мов розверзлася піч:
Згадав хлібороб про торішню посуху
І стиснув кермо, наче шаблю на січ.

День до полудня встиг натомитися
Від комбайнових стерн, від коси.
Вечір-небіж йому: — Дядьку, вмийтеся! —
І хлюпнув повну пригорщ роси.

І простягся він тінню цибакою,
Рудочубом уквив небосхил,
Подивився на землю багатую:
Скільки в ній його сонячних сил.

Він уквився пухнатою ковдрою,
Котру ніч щойно виткала з хмар.
І з усмішкою тихою, доброю
Спить натруджений день-хлібодар.

Завтра встане в турботах господаря,
На обжинки дівчат поведе.
І прикотить барило до бондаря,
Щоб ладнав під вино молоде.

Коли в ріллю зануриться зерно
І діждеться жаданої вологи,
Тоді зеленорунне знамено
До сонця підіймають перелogi:
Тоді Прибалок, Вигін чи Пустир
Вже будуть величать Пшеничним, Житнім ланом,
Тоді пригорне під шатром багряним
Красуно Осінь незрадливий Мир.
Тоді ласкава матінка-Земля
Покличе всіх на щедрі весілля
І кине кожному у келишок на дно
Не золото, не срібло, а зерно.

ЦИКАДИ

Цикади риплять на скрипці
З потрощеної очеретини.
Яке те мистецтво дивне!
З потрощеної очеретини,
А звуки, немов жар-птиці.

Згодом в нудьгу осінню
Чи в заметіль давучу,
Здолавши студену кручу:
«Рип-рип...» — наче срібне насіння,
На серце, в самотність колючу.

І проросте, засміється
Кожна ота насінина
З ґрунту старечого серця,
І зацвіте калина.
І меду бджола нап'ється.

«Рип-рип...» — о, яке то чудо
В смарагдових вежах мигдалю!..
Сміх сонця в гірським кришталі,
І подих на повні груди,
І крапля ясної печалі.

* * * * *

Курли... курли...—
З мого дитинства, з юні
Воно пливе щоосені вгорі,
Покотишполем даленіє в руні,
Димком чабанським пахне в пустирі.

Курли... курли...—
Шелесне у осоки,
У луговий плакучий верболіз.
Яке воно далеке і високе,
Яке воно близьке мені до сліз!

* * * * *

Розсиплеться залізний Карадаг,
Сюрюкая розвіється до денця,
Свята гора на порох розітреться,
Пилком осяде в моря на губах.

І тільки зорі — сестри торжества —
В глибинах вод бентежитимуть вічно
Серця людей врочисто і велично,
Як мисль
І як поезія жива.

* * * * *

Чолом тобі, стара природо-нене,
Богине нескудіючого лона,
Де вічне чудо твориться зелене —
Насущний хліб, налиті сонцем грона.

Хоч я не пагін, зрослий од зернини,
Але ж — частина вічного творіння.
В сирій землі моє живе коріння,
Під небом крона із лицем людини.

Мов кривний брат, я буду захищати
Зелений рід — берізку чи ліщину...
Так, як дітей боронить рідна мати,
Так, як солдат боронить Батьківщину.

Із картоплини перший пагін білий
Крізь лозу кошика голівку простромив.
Він не благав: — Рятуй мене, помилуй!..—
А з пристрою у всесвіт просурмив:
— Я єсть життя продовження, безсмертя!
Мені байдуже — кошик чи земля!
Засохну я — за мною другий, третій,
Мільйонний к сонцю вийде на поля.
І будуть сапачки мені співати
Тонкою сталлю із дівочих рук,
А восени мій плід підійме мати,
Мов м'ячиком пограється онук.
Я знову крізь лозову плетеницю
Себе, відчувши пору, простромлю,
Із льоху темного, мов з пишної світлиці,
Весні своє безсмертя просурмлю.

* * * * *

**Ти кажеш: краплина людської снаги
У творчій стихії в хвилину свободи
Розбудить натхнення і мислі, як води
Хлюпнуть на високі, нові береги.**

**Не так воно просто, бо мисль — не вода,
А в рудні глибокій залізна руда,
Дістань, розтопи у душі аж до дна —
І мисль задзвенить, наче сталь стремена.**

ДРУЗА

Анатолію Дімарову

**Ось друза кришталю стоїть на столі,
Яка в ній завершеність кожної грані!
Наповнені світлом готичні шпилі
Хапають і множать промінчики ранні.
Тут безліч кристалів — чималі й малі,
В повторенні форми — сама неповторність.
Ярять самоцвітом шматочок землі,
В нім геній натхнення,
Краси первородність.**

* * * * *

Не роса — сльоза зелена...
Молода верба
Коло зрубаного клена:
— Хто ж таких руба!

Лічить роки на кружалі:
— Юний... тридцять літ.—
Як упав він, то від жалю
Похитнувся світ.

Клен обчухраний в отаві,
Пень серед горба.
Жив би ще сто літ у славі.
Хто ж таких руба!

СТАРИЙ ТЕСЛЯ

Все зробив чоловік так, як треба було,
так, як слід.
Залишив по собі на камінні,
на дереві слід.
А коли умирав — зажурився,
заплакав тесляр:
— Хату Ганні не встиг...
а у неї ж маленький школяр...—
Він звернувся до смерті:
— На тиждень мій строк відклади.—
Встав, кулешик зварив,
пообідав, напився води.
Він під небо підняв
пари міцно пов'язаних кроків,
Рівно лати прибив, не поверх,
а в пази під шнурок.
Дранки смужку поклав,
і вона забіліла, як сніг.
І тепер, як маленький,
уже зупинитись не міг.
Він униз на санчатах
в хуртечу січневу летів,
Але вітер чомусь у обличчя
не сік, не свистів,
Тільки подих забило отак,
як малому з гори...
Дід лежав на траві.
Шепотіли над ним явори.

РОЗДУМ В ПРОКАТНОМУ ЦЕХУ

Прокатний стан заводу «Дніпросталь» —
То справжнє чудо розуму і волі.
Важучий сляб шугає поміж паль
І в лещатах аж труситься від болю.

Юнак за пультом — пальчиком на штир...
І переверне вогняну шаблюку,
Якої надказковий богатир
Не брав ніколи в богатирську руку.

Дивлюсь... а в згадці батько мій коваль —
Коханець сталі і дзвінкої міді.
Він міг скувати якір і вухналь,
Припасувать бушівку на обідді.

Із кузні вернеться, на лаву упаде,
Відкине руки в сажі і металі...
А цей коваль кінця роботи жде,
Щоб трохи розім'ятися в спортзалі.

Сучасну технологію клянуть:
В повітрі бруд, в роботі рухів мало.
Не довелося їм руками якір гнуть
І дихать приском через піддувало.

* * * * *

**Замучив Бруно злий катюга папський.
Все ж крутиться Земля під зоряною сіттю.
Тепер на площі комуніст міланський —
Джордано Бруно нашого століття.
— Зречись — бо смерть! —
Димить фашистська ватра,
Підступні постріли, на бруках крові слід.
Та все ж летить Земля в комуністичне завтра,
Новий у неї на орбіті світ.**

* * * * *

Кастаньети тріщать,
кастаньети лящать, як цикади,
Треба ж час оглушить,
щоб назад повернути громаду
У минулі віки,
в смоляний інквізиторський морок.
Але як повернуть
із мільйонами Гарсія Лорок?
Кастаньети тріщать,
кастаньети лящать на помості,
Але вчув цілий світ,
як трощили поетові кості.

О іспанська земля,
всім народом візьми кастаньети,
Не печаль воскреси,
а пісні комуніста, поета.

Що молодість минула — не тужу я,
Вона, як чиста совість у мені.
Стою, пройдешиє з будучим межую,
Палаючи в осінньому вогні.
Палаючи, я світло залишаю,
Не сірий попіл, не чадливий дим.
В трудах набуте свіжим короваєм
Приношу на весілля молодим.
В той хліб зібрав я зернятко к зернині,
Бджолою опиливши первоцвіт.
Високий коровай, завітчаний в калині,
У котрій накували много літ
Мені зозулі — ворожійки щирі.
В кущі калиновім їх кузенька була.
Палає осінь.
В вирійному вирі
Вчуваю помах власного крила.

Олександрю Бандурі

**Зайди у хащі, упади на трави,
Радій лише тому, що ти живеш.
І над тобою здіймуться заграви
Багрянолистих, лісових пожеж.**

**Казковий чар обів'є диким хмелем,
Зеленоока Мавка заспіва
І піде в танок з молоденьким Лелем,
Коли заграє кобза вітрова.**

**Отак лежи, розхристаний і вільний
Від суєти, умовних строків, меж,
З землею, з небом, з сонцем нероздільний —
Щасливий тільки тим, що ти живеш.**

*****

Солодка мука творчого шукання,
І світла втома на ранковім прюзі.
Немає сну, нуртує дух в напрузі.
Стріла доби летить в нове світання.

Тоді і мисль кінечна не остання —
За нею інші по хвилястім крузі
Спішать, немов із подорожі друзі,
Мов подруги із ранніх літ кохання.

Тоді глибинами захоплюють події,
Тоді старече серце молодіє,
Биттям відштовхує удари днів і літ.

І хочеться бентежними думками
З минулими й майбутніми роками
Обняти світанковий дивний світ.

* * * * *

Прийди, прийди в зелений діл,
В зелений діл, в зелений дім,
Під неба синій шовк.

Прийди у свіжий розсип рос,
У розсип рос опісля гроз,
Під місячний вінок.

Прийди, як любиш... Коли ні —
Піду я звідси по стерні,
І дощ розмиє слід.

А згодом я і ти сама
Той слід шукатимем дарма,
Як папороті цвіт.

**НАД ВІРШАМИ
НЕВІДОМОГО ПОЕТА**

Шматки думок і настроїв уривки:
То спалах блискавки,
То сумніву імла.
Тримаючи шалених літ заग्रивки,
Не встиг він трапити до воза чи сідла
Епохи славної.
Він був її солдатом,
Каменярем, невтомним сячем.
А стоси строф без прізвища і дати
Лишилися у торбі за плечем.
Їм не судилась вікова дорога —
Порвались перекручені гужі,
Та в них живе за будуче тривога
Співця великої бентежної душі.

* * * * *

Коли заплющу очі на світанку
В рожеву яблуневу заметіль —
Дівоча постать з'явиться у танку
З прогрітих сонцем, із далеких піль.

Вона ніяк наблизитись не хоче,
Притишити окрилений танок,
Щоб я пізнав, поглянувши у очі,
Поцілував нев'янучий вінок.

Підскочить і розсиплеться у брості,
Укриє первоцвітом деревце.
То молодість вертається у гості.
Спасибі тобі, вірна, і за це.

Поезія, неначе джерело
З глибини душі — стоструменем на волю...
Від радості,
Від самоти,
Від болю.
Хай рветься серце,
Хай горить чоло,
Хай ніч, як мить,
Хай день — одна секунда,
Хай доокіл — буденщини полуда, —
А творчий дух, мов шабля наголо!
На брилах літ заб'ється джерело,
І будуть пить красу із нього люди.

* * * * *

Бетонярі закінчили свій міст,
Дивилися з опалубки на воду.
З них кожен не обкрадений на зріст,
І кожен не обділений на вроду.

Ріка всміхалась їм: — Богатирі! —
Взяла на спомин картки кольорові,
Лишила риби повні ятері,
Прошепотівши: — Будьте вік здорові!

А моноліт двоарковий мовчав,
Спираючись на прибережні мури,
Бригаду будівельників качав
Руками, повними сталльної арматури.

* * * * *

І стоїть вона триста чи й тисячу літ
Коло зрубу криниці з відром, у запасці.
На сирому піску босих ніг її слід.
Отака, як у пісні, така, як у казці.

Я стрічав її десь у юнацькі роки
В слобожанському краю, в хутірці лісовому.
Теплий усміх її, білий помах руки
Не у згадці моїй, а у серці живому.

На осінніх стежках сніжний подих зими,
Де літа проминулі туманом повиті.
Та скресає вона в далині із імли,
І цвітуть її очі волошками в житі.

І стоїть, як і триста чи й тисячу літ
Коло зрубу криниці з відром, у запасці.
На сирому піску босих ніг її слід.
Отака, як у пісні, така, як у казці.

* * * * *

Коли ти пісню не любив —
Вважай, назавжди загубив
Печаль і радість юних літ,
Дівоче серце, що за пліт
До тебе кидалося в пісні.
І не шукай в літа запізні
Уявно губ коханих, брів,
Отих безсмертних яворів,
Де спогадань жива вода
Дзвенить, як пісня молода.

На віковім кладовищі
У сиво-зеленому Львові
Здіймаються вище і вище
Багряні сузір'я кленові.

І вище здіймається молот
В Каменяра на могилі.
Погляну — й на серці холод:
Спалахують іскри на брилі.

Іскри пекучі до болю.
Від молота? Ні, від слова,
У котрім народна доля,
Безсмертна душа Франкова.

* * * * *

Не лякала самота ніколи —
Ради слова прагну самоти.
Є родина, вірних друзів коло,
А вони — на всі земні світи:

По аулах, слободах і вьосках,
По тісних таджицьких кишлаках,
По містах планинських ¹, чорноморських,
По канадських фермерських кутках.

І коли в нічнім теплі квартири
Сам сиджу — розсунеться пітьма,
Зійдуться до мене друзі щирі —
Всі живі, кого уже й нема.

Серце переповнює і душу
Їхня незабутня доброта.
Я про кожного сказати слово мушу.
Будь благословенна, самота!

¹ Планина — по-болгарському — гора.

Я — ЛЮДИНА!

Дві сфери зійшлися — небесна й земна,
Між них я — людина — стою,
Неначе гінка корабельна сосна,
Із келиха простору п'ю.

Дві сфери — минувшина і майбуття,
Вузький проміжок між них,
Я мав би затиснути в нього життя
З мільйонами щастя моїх, лих.

Я мусив би так, як програма велить,
Природою дана: пройти
По тому проміжку, нащадків лишить
І зникнути в темні світи.

Мій поступ нуртує у лещатах сфер,
Я — думка, я — творіння, я — рух,
Об'єднує розум «колиш» і «тепер»,
В майбутть проривається дух.

Я маю лишити свій вік по собі,
Епоху, іменну добу,
І тим, що надбав у тяжкій боротьбі,
Полегшити прийдешніх судьбу.

* * * * *

**Падун-гора, Падун-гора,
Ти падаєш мільйон віків.
Вже валунів руда кора
Взялася струпом із боків.**

**Жахались люди: — Упаде!..—
І шлях під виступом кляли.
А у тобі, мов дзвін, гуде
Міць монолітної скали.**

**Пошли, фортуно, і мені
З Падун-гори живий привіт,
Щоб я в мої похилі дні
Зберіг духовний моноліт.**

Відсікають стовпи кілометрів
Хід хвилини за вікном на путі.
Ось в акаціях станція Петрів.
Дві бабусі яєчка круті
Продають. І красуня в капроні...
Як на блоківську схожа вона!
Лет піжам на щербатім пероні:
До буфету ковтнути вина,
Прихопити заварки восьмушку,
За яєчка відсипати мідь...
Рушив поїзд.
В тонкім капелюшку
Петрівчанка самотня стоїть.
Йй ніхто не всміхнувся ненароком,
Не помітив красу і прикрас,
Кілометри над світом широким
На хвилини розрубують час.
Ті хвилинні обрубки доцільно
Відбираємо ми у часу,
Ними душу вшальовуєм щільно,
Щоб і погляд не впав на красу.

**Народжуйся, незнаний, дивний світе,
У повені дніпровій, у бруньках.
Піднось, о весно, всі знамена літа
Нового і єдиного в віках,
Що посміхається в зелених сповитках.**

**Народжуйся, нова вселюдська віро,
В ласкавість розуму, в дбайливу доброту,
Що збереже життя пташині, звіру,
Лісам Карпат, Кавказу і Сибіру,
Морям і рікам верне чистоту.**

**Неси красу, наш новоявний світе,
У барвах, в музиці, в поезії живій.
Навчи нас милуватися, радіти
Шипшині скромній, квітці польовій
І берегти природи заповіти.**

НА СУХОМУ ЛИМАНІ

Сірий кущ, мов спина рибака,
В жовтому квітневому тумані.
В море утікаючи, ріка
Рукавець полоще у лимані.

Тут колись були свайби тарані
На щолітню радість чумака,
Морди відбивалися тарпанні
В водах, що не знали лотока.

А тепер, як зійде повноводдя,
Відступа від берега вода
По піску пустельного безпліддя.

І коли махне крилом гроза —
Поміж вій посохлого волоття
Зблищить росина, мов сльоза.

*****

Над рукотворною рікою
Чаїний срібнокрилий лет.
Дніпро щедротною рукою
Блакиттю вишитий кисет

Подав Донбасу. Той за милість
З глибин душі дістав огонь —
І Люлька Миру закурилась
У зморшках степових долонь.

І мідні гони України
У небо колосом дзвенять,
І світ, повсталий із руїни,

Вже не поступиться їй на п'ядь
Перед війною. Тепло лине
Із Люльки Миру благодать.

* * * * *

Повернулися додому журавлі,
Пролетівши майже півземлі.
Не знайшли мілкого озеречка —
Там тяглась дренажних труб вервечка,
На своїм болотці журавлі
Стріли очеретяні кулі.
Все сплановане і зважене здаля,
Крім бездомного у небі журавля.

НОСТАЛЬГІЯ

Старенька гуцулка полоще рушник у ріці
Святого Лаврентія. Крашля горить на щоді
Холодним промінням низького,

осіннього сонця.

Горянська хатина в чотири сліпеньких віконця
На тім рушникові, смерека, і Синя скала,
І Пруту кипіння в міжгір'ї, де сива імла.
На тім рушникові — ключем журавлі угорі.
В тонку полотнину вдивляються очі старі,
Здрагаються руки... І ключ журавлів оживає,
З тканини лляної у небо вечірне злітає,
На крила бере її, наче дитину малу,
Несе на Карпати, саджає на Синю скалу.
Рушник полоскати біжить вона вниз до води,
Краплини-перлини мережають давні сліди,
Одна на щоку їй із Пруту... із рідного лона.
Всміхнулась, взяла на язик —

а краплина солона.

* * * * *

Останній постріл грому. Наче крижень,
Упала блискавиця в комиші.
І похитнулись ржаві палаші,
І бризне кривця переспілих вишень.

Кінчалось літо. Може, через тиждень
Лісок багряний — смутком до душі...
І золото степів, заховане в баржі,
Гойдатиме Дніпра глибокий стрижень.

Сіренький дощ із решета сійне,
І ти подумаш: пробігло ще одне
Те літо, що минулим стане роком.

Чомусь помітиш саме в цю годину
Легесеньку летючу павутину,
Яка на чуб твій ляже ненароком.

* * * * *

Яке то чудо — обрій! Утікає
І по собі лишає світ новий.
Як перейти його? Ніхто не знав, не знає.
А ти іди, іди, поки живий.

Ступи попід веселкою за обрій.
У тім глибинна суть твого життя.
Душі людській, донитливій, хоробрій
Немає простору без кроку в майбуття.

*****

Час тече, немов пісок з долоні,
І хвилини кристалики малі —
Вже в минулім, у його безодні,
В бережливій пам'яті Землі.

Через десять тисяч літ по тому
Скаже ця крупиночка мала,
У яким прошарку віковому
Залягла і чим вона була.

* * * * *

**Величний світ, який летить крізь мене,
Мінливий світ в своїй хвилині кожній.
В нім вічне чудо твориться зелене
І цвіт, і плід родючий не порожній.**

**Не пагін я, не квітка, не зернина,—
А волею і розумом людина:
Вважав би, що даремно вік прожив,
Якби нового світу не творив.**

* * * * *

А вороття назад нема...
Як не було його ні в кого.
Ще можна йти, здається, довго,
Допоки спутас пільма.
А вороття назад нема.

Вечіря сиза бахрома
Звисає на поля шовково,
Згасає сонце пурпурово,
Горить на заході кайма.
А вороття назад нема.

Ми довго йшли і недарма,
Так зваримо ж чумацьку кашу
І вип'єм за дорогу нашу,
Що дух на крила підійма.
Вже ніч...
Листопад...
Сніг...
Зима...
А вороття назад нема.

* * * * *

Оглянутись назад відверто, чесно,
Покликати себе на правий суд,
Сказати згадці: хай на мить воскресне
І злет на подвиг, і падіння в бруд.

Не посміхатись ницо та облесно —
Мовляв: не по плечу узятий труд...
Уздріти всі забур'янілі весни,
Де ти зерном не всіяв щедрий ґрунт.

Але не треба самокатування.
Ще на віку хвилинка не остання
Пірнає в обагрянені світи.

Хай буде час напружений не в міру...
Яке то щастя — борозницю сіру
Озимим оксамитом одягти!

* * * * *

Вмирають дні, роки, віки, як люди,
Як праліси, як ріки у ярах.
Обранці долі рвуть часу запруди,
Та й їх у далині вкриває вічний прах.
Єдине є —
Чому не можна вмерти,
Що від Адама — на порозі діб,
То — труд — творець розумний і упертий —
Від нього дух, і мисль, і наш насущний хліб.

* * * * *

У натовпі людей ледь бачу,
Мелькають станції метро.
Я не радію і не плачу,
Мовчать в мені і зло й добро.

Коли б відкрились душ глибини
Цих юнаків, бабусь, дідів,—
За них тривожився б щоднини,
Як батько й син за них радів.

Ідуть звичайні, стильні, модні —
Кишить людський коловорот.
Я їх люблю, бо не самотній.
Із ними я — і сьєт народ.

Цілий день заметіль, заметіль.
Студенію, не знаю, звідкіль
Встане сонце і прийде до мене
Розпалити багаття зелене.

А за шибами липи і клени
Підіймають могутні рамена,
Мов гукають: геть інею цвіль!
Он весна посміхається з піль!

Друг прийшов, гарну звістку приніс.
Перволистом пагіниться ліс,
І, мов пролісок, серце цвіте.

Ми йдемо по м'якім спориші,
Хміль плететься з душі до душі.
А за вікнами хуга мете.

ПАРАД ПОЕТІВ

Пригадую: в святковім Самарканді,
Коли затихли здравиці палкі,
З імли, мов з вічності, з'явилися Сааді,
Фірдоусі, Хайям і Рудакі.

Червоним золотом гаптовані халати,
Снігами гір біліють їх чалми.
Із натовпу до ніг упала пелехата
Троянда на музейні килими.

Парад поетів склався артистично,
Від славних міст підносились дари.
Але найбільш правдива і велична
Була жива троянда з Бухари.

Вона та сама, що в рядки Сааді
Вливала неповторний аромат,
Що Рудакі сліпому у громаді
Квітчала сірий, латаний халат.

Ласкава муза юному Хайяму
У чаші різьбленій підносила її,
Аби слова співали солов'ями,
Влітаючи в безсмертні рубаї.

Фірдоусі одну її пелюстку
Поклав на серце, в мандрі ідучи,
Туди, де голод, злигодні і пустку
Лишали завойовників мечі.

**Пройшли поети. Стих оркестр естради,
Погасла фейєрверків сліпуча курява.
Лише поезія — шипшина лісова —
Цвіла в живому трепеті троянди.**

ДАВНЯ ВЕСНЯНА ПІСНЯ

Запрягайте коні в шори,
Коні воронії,
Та й поїдем доганяти
Літа молодії.
Наздогнали літа мої
На калиновім мості...

Народна пісня

Підвівся день.
Світлішає сорочка,
Його сорочка біла за вікном.
Пелюстки слів рожевих:
— Спи, синочку...—
І мати сон втушковує рядом.
Яка тоді була весна духмяна!
Я й нині чую свіжий аромат.
Тії весни моя любов Оксана
Родилася —
Сто літ тому назад.
І мати ще була жива й не сива.
Учора, може,—
Мати ж не вмира...

За вікнами іде рожева злива.
Он коні повертають до двора —
Крилаті, воронії...
Чи не з пісні,
На котрих молодість вдовиця доганя?..
Калинові мости тепер такі завізні —
Я вороних пускаю навмання.

Летіть, крилаті, в торжество зелене,
Несіть любов алюром — три хрести.
На ту весну зверніте знов до мене —
Мо', звільняться калинові мости.

* * * * *

Радіє лист кленовий тим, що є він,
Що колисається на гойдалці галузки,
Пісень наспівує берізці королевій,
Торкаючись гаптованої хустки.
Не журиться листок, що незабаром осінь,
Що листопад погрожує шалено.
При ньому стан стрункий,
Біленькі ніжки босі,
До нього хустка горнеться зелена.
Вслухаючись у шепоти дівочі,
Він зіркою засяяв серед ночі,
В сузір'я Ліри підійнявся вгору,
Закоханий в берізку срібнокору.

* * * * *

Не написана книга єдина,
Хоч задумана зроду була —
Над якою б злостива людина
Мирний світ для душі здобула,
Лиш відкриє її, перегорне —
Усміхнеться землі, небесам,
Врівноважить все біле із чорним
І повірить своїм терезам.

* * * * *

Осіння мряка з падолистом,
Прив'ялий присмак на душі.
Над очеретником імлистим
Стирчать іржаві палаші.

Дощі-хлющі, простудну стужу
Прийми в час осені, душа,
Аби не з'ятрила байдужа
Тебе, як віспою, іржа.

* * * * *

Проходить літо, і ніхто не скаже:
— Не утікай, погрій людські серця.—
Роса на травах вузликами в'яже
На спомиви малесенькі сонця.

Проходить літо. Аж до виднокола
Лишає на стерні свої сліди.
Я взяв його за руку:
— Підожди,
Можливо, не зустрінємось ніколи.

Воно мені всміхнулось гарячє:
— Ще стрінємось, либонь, не раз, не двічі.—
Пташиний ключ за хмаркою курличе.
Я шепочу:
— Не раз, не два іще...

Щодоби перековують місяць на інший —
І майстерність відточена в тих ковалів,
Сю ніч вийшов на небо він трохи повніший,
Ніж учора, тому зачепився за хлів,

Але стріха гнила, він же з доброї сталі —
Лиш черкнув, мов серпом, по соломі і вже
Із хмарини-овечки Венері для шалі
Криволезом своїм світлу вовну стриже.

А коли ковалі — новотворці безмежні —
З нього викують диск — зброю давніх часів,
Піде місяць в походи далекі, бентежні,
То зітре собі спину між ребрами Псів.

Мовчуні ковалі, притомившись немало,
В двотижневу відпустку гайнуть в Кагарлик.
Місяць зітреться геть, наче зубчик у рала.
Відпочинуть майстри і скують молодик.

* * * * *

Що знаю я про себе?
Та нічого,
Коли розмова йде начистоту —
Хоч і немало вже чобіт прочовгав,
Торуючи тропу свою круту.
Але тому, що інших добре знаю,—
На себе можу зір перевести.
За те, чим сам себе в душі караю,
Слід багатьом на власний суд іти.

* * * * *

Він — телеграфний стовп.
В глухій степу самотньо
Іржавим дротом тужить на вітрах.
Він радо заспіва, коли в нічну безодню
Три слова передасть тому, хто у горах
Сидить, вслухається, яка гряде погода,—
І раптом з даліни:
«Твоя кохана жде!»
Дихне йому в лице весняна прохолода,
І задзвенить струна:
«Весняний дощ іде!»

* * * * *

Надвисоко піднявся наш літак,
Але не зміг сягнути через обрій.
Я усміхаюсь бабусіні добрій,
Як до землячки милої земляк.
Вона дарує яблуко червоне
Й шепоче гордо:
— Це з Алма-Ати...—
А я вручаю виноградне гроно —
Перлину степової теплоти.
Сусіди ми в небесному салоні,
А на землі — немов сестра і брат.
І виноград, і яблука червоні
Ростуть в однім саду
На життєдайнім лоні —
В міжгір'ях Алатау і Карпат.

* * * * *

Не перша осінь.
Скільки їх стрічав я
В шовках, у ситці, в доброму намисті...
Чому ж так боязко іду по жовтім листі
І гладжу чубики сухому молочаю,
Немов онукам рідним?
З полинами
Вітаюся і гірко, і тривожно.
Ось-ось розлука ляже поміж нами,
Яку нічим зарадити не можна.

* * * * *

Скрипить лаврове дерево старе,
Лишилося три гілки пишнолисті.
Вони вже знають:
Дерево умре...
На них же роси в зорянім намисті,
В них соловей закоханий співа,
Їм вітер довіряє таємниці,
Частує хмелем хмара грозова,
Вогнем черкають душу блискавиці.
Не думають три гілки про кінець,
Допоки повні ще земного соку.
Вони, можливо, ляжуть у вінець —
В вінок безсмертя на чоло високе.

* * * * *

Я звик лічити будівельні крани,
Радіти їх щасливому числу.
Вони встають над містом рано, рано,
Червоним оком блиснувши в імлу.

Летять їх стріли у світи новітні,
Які відкриваються в години новосіль.
І буде починатися звідсінь
Вітчизна у новому поколінні.

Що першим забудеться завтра?

Вчорашня густа суєта.

Не та, що на сцені театру, не та.

Там зчовганий шмат оксамиту

Опуститься вниз — і кінець.

А ця, раннім сонцем умита,

Вже стукає, хай би їй грець!

Вона залітає до хати:

— Пробачте, що рано буджу,

Бо я вже, ви мусите знати,

Годину на східцях сиджу.

У вас є сестра у Опішні?

— Немає.

— Ні?..

Як це нема?!

Торік приїздили по вишні?

— Не приїздив.

— То дарма.

Підписка на Гоголя буде

І на дарунковий «Кобзар».

Ми прості, як бачите, люди.

А це — дефіцитний товар.

Не джинси у вас вимагаю,

А книги...

Поет ви чи ні?..

Дзвінок із «Веселого гаю» —

Потрібні естрадні пісні.

— Та я не писав їх ніколи.

— Напишете, діло пuste.

А потім із платної школи:
— Покажемо вам карате.
Ви будете, мов гладіатор,
За тиждень... і плата мала.
Придибав столітній аматор —
Збирач старовинного скла.
Оглянувши всенькі полиці
Й не стрівши, чого він жадав,
Почав, не жартуючи, злитися:
— Не думав-таки, не гадав,
Щоб ви не привезли із Праги...
Із Рима...
Я знаю — були ж!
Гасають, неначе бродяги! —
Згадавши Берлін і Париж,
Дід вийшов.
Запрошень пакунок
Приніс листоноша-хитряк,
Вручив їх, мов цінний дарунок,
І видав промовистий кряк.
У Спілці засідання нині,—
І це вже не перший раз,—
Йде мова:
Як творчій людині
Розширити творчий час.
Промови глибокі, розумні.
Зібрався не тільки актив.
Вітали нас діти із Груні,
Словенко нам вірш присвятив.
Крутились думок перевесла,
І приклади клались в бурти.
На завтра синкліт перенесли
З проблем,
Як нам час берегти.

ПРИДЕШНЕ

Олексі Коломійцю

Минуле, нинішнє і те,
Що підступає до порога,—
Крізь нього в завтрашнє дорога...
Дивлюсь —
Дівчатко золоте
Біжить по росах луговини.
В його зіницях в глибині
Цвіте загадане, єдине,
До чого прагнеться мені.
— Ти хто? — питаю.
— Я — Прийдешнє.
— Таке красиве?!
— Подожди...
Привабне я, мов цвіт черешні.
Полям несу тепла й води,
Закоханим — вогні родинні,
Здоров'я — хворим і старим,
Самотній нені — віху в сині,
Який, пройшовши Крим і Рим,
Знов повернувся в рідну хату
І їй гостинчика приніс.
Я і крилате, і багате,
І мирне, мов дрімотний ліс,
Доки стою коло порога,
А як ступлю через поріг...
І то, як кажуть, слава богу!
Будь іншим я — ти б жити не зміг.

СЛОВО ПРО ЗАВЕРШЕНІСТЬ

I

Ви бачили, як стіг кладуть на луках?
Спочатку нагромаджують валки.
Шумує день в піснях і перегуках,
З дівчатами жартують парубки,
Одягнені не так, як на роботу,
А так, як на святки чи весілля.
В сажку нуртує карасів дрібнота,
Пудовий сом на прив'язі гуля.
Коновка з медом, та кобушка з квасом,
Ще й збан із перваком у лепесі.
А день іде до вечора тим часом
В своїй липнево-сонячній красі.
Стіжок підвівсь дредноутом зеленим
В смугастій хвилі скошених лугів,
Між явором — водолюбивим кленом
І очеретяним забором берегів.
Тоді раптово наступає тиша.
Жінки і діти підгрібають дерть.
І чути таємниче слово — «криша».
Дядьки приносять сучкувату жердь.
Угору лізе майстер.
Жезл — трійчата
Над головою сонце золотить.
І осока, прив'ялена, стрільчата,
Уже на подавальцях шелестить.
І чуть, мов заклинання урочисте:
— Як вершить Гринь — то вже не затече!..—
А він вгорі, високий і плечистий,
Трійчатами пригладжує, товче

Слухняні пасма.
Лиш махне рукою —
Ураз до нього сунеться рогіз.
Скресають співи, гамір над лукою.
Трійчата кинуті, вершило вниз поліз.

Зимою, як замерзнуть переправи,
Про майстра Гриня тільки й балачок:
— Не затекло, сухе, як чай, їй право!
Вершив, неначе кривлею з дощок.—
І лихо там, де славолюбець вершить
Ледачий.
Стіг зогнив до дна.
Ревуть воли, кінь ледь оглоблі держить.
І як до літа жить — ніхто не зна.

II

Літ не лічи, нехай старий, недужий —
Берись до завершального труда.
Хай за вікном спекота а чи стужа,
Хай травень звабно в шибку загляда;
Хай суєта щоденна остогидла
Болотом липне, пилом заміта
І час рипить, як віз без шмаровидла,—
Сухою глиною на осях — суєта.
А ти піднось покликання і волю,
Як у імлі гарячий смолоскип.
Йди на завод, їдь трактором по полю,
Сади малечу велинів і лип.
Плекай дерева так, щоб їм жилося
По десять чималих людських життів,
Учись терпіню у зернят, в колосся
І стійкості учися у житів.

У тебе ж незавершеного, звісно,
На сотню літ натхненного труда.
Сорочку не пошисш із повісма,
В відрі без дна не вдержиться вода.
Кому потрібні лиш до вікон стіни,
Хоч деревина в стінах тих суха?
Кому потрібні без кімнати сіни,
Світлиця без дверей і без верха.
О скільки їх — підмурків із бетону,
Які нагадують руїни древніх літ?..
На них вітрець гойдає руту сонну
Або колючий, наче докір, глід.
Іще б одне напружене зусилля —
І теплий дим поплив би з димарів.
Лунали б тут веселі новосілля
Чи піонерський прапор майорів...

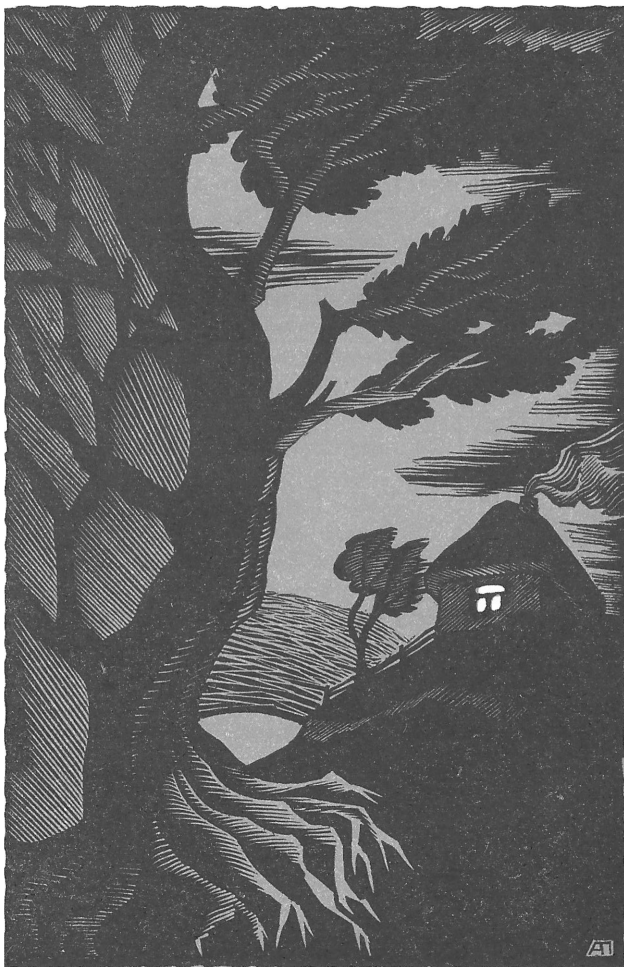
Це все й тебе торкається, поете,
Берись до незавершеного знов.
Хай вигадка — про сонні води Лети, —
А ти жахнись, щоб спалахнула кров.
І прийде слово, прийде мисль жадана,
Яких шукав багато спраглих літ.
І вчується у шелесті каштана,
Що вдягнений у полум'я багряне,
Шевченків невмирущий «Заповіт».

III

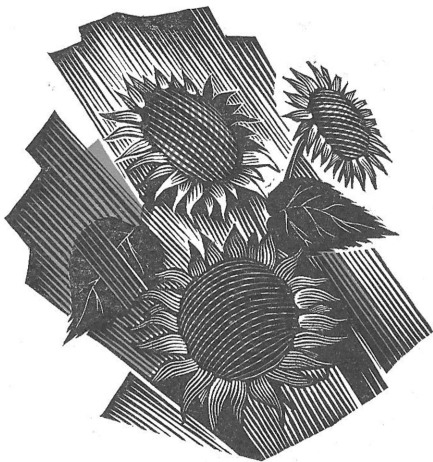
О незавершеність — рядок передостанній...
Ти — поклик із докором і тягар.
Тебе вечірній промінь, а не ранній
Висвітлює.

І спопелілий жар
Шукає уцілілу головешку,
Що сонну ніч вогнем опломенить,
Щоб ти проклав натхненним пензлем стежку,
На котрій стрів кохання щасну мить
Чи ту, якою всеньку Україну
Ти з Ковпаком пройшов із бою в бій,
А чи дитячу рідну, що в руїну
Поверг залізним чоботом палій.
На ній, либонь, зупиниться думками
Нащадок, ідучи у майбуття.
Простелиться та стежка над віками
Завершенням... продовженням життя.

ПІД РІДНИМ БЕРЕСТОМ

В куточку Вовчим є криниця.
Коли протрух дубовий зруб,
Баграми витягли гнилицю
І кам'яницю кілець-труб
Углиб загнали.
На розсоху
Звели нового журавля.
Про будівничу ту епоху,
Здасться, знала вся земля.
І як не знати!
Кухлі глею
Воли на ратицях несли
Туди, де небо над ріллею
Тримають Буймарські валли:
На Ясенове, на Журавне,
В Охтирку повз Нові Бори.
З-під ратиць плетиво багряне
Слідилося, мабуть, тяжнів три.

Бо кілець-труб тоді готових
У всій окрузі не було.
Дві форми у сталєних заковах
Волів три пари ледь тягло.
Потерту глину у чувалах
Тими ж волами привезли.
Червона цегла, наче спалах,
Лягла майстрам під постолі.
Вони її на шмаття били —
Таку рівеньку!..

Ну й дурні!
Щебінку в форму загатили
І у старенькому човні
Зелену глину із водою
Мішали веслами.
З відра
Понад щебінкою рудою
Лили.
У нас коло двора
Усе робилось.
В мислі й серці
Відклалось на усе життя:
Як глина каменем береться.
Й тому не буде забуття.

Прибивши защик до жердини,
На славу Вовчого кутка
Ми посадили кущ калини,
Тоненьку липку й берестка.
І липка всохла, і калина,
Лиш берестина прийнялась.
Широка крона, мов хмарина,
Зеленим шумом налилась.
І скільки в листі гнізд співучих,
Жовтеньких дзьобів дітвори!
І скільки сил земних, могучих
Під кострубатістю кори!
І скільки юності у брості...
Гілля сягає через пліт.
Під шістдесят,
А він ще в рості —
Парубкуватиме сто літ.
За нього старший я не дуже,
А вік до гірлиця тече.

Я шепочу:
— Нічого, друже,
Ми посонцюємо іще.
Рідня зійшла у домовину,
І хати й кузні вже нема,
Лиш велет берест коло тину
Мене, як брата, обійма.
Прославши в трави прохолоду,
З важкого, повного відра
Дає глибинну свіжу воду
Во славу рідного двора.
І, захмелівши тим напоєм,
Я йду по стежці спогадань,
Що розгортається сувоєм
В заобрійну дитячу рань:
Ось тут була тверда долівка
Хатини,
Там — при клуні — тік.
Я щасний тим, що є домівка:
Озерце витоку в мій вік.

В МОЇМ СЕЛІ

«Постав хату, хату з лобзди,—
Співалося у стародавній пісні,—
А в чужу, в чужую не веди».
Які слова печальні, лиховісні.

І в'януло кохання молоде,
І плакало дитинство коло плоту.
Осіннє листя мокре і руде
Вінчало безнадією голу.

Усе життя стягались на хати,
Самі будови в споминах людини
Чаділи, наче смолені гноти
На гонах літ до смертної годици.

В моїм селі зовсім іще недавно
Острішки очеретяні, курні
Стирчали за тинами, і захлапно
Вітри кусали стіни крейдяні.

А взимку їх хуртечі замітали
І лише кирпичи чорних димарів
Димком соломи прілої зітхали
Під голе віття верб і яворів.

Віконниці, немов дошки іконні,
Чорніли край підсліпуватих шиб.
Стежини до криниць на оболоні
Єднали душі ледь живих садиб.

Стрічала жінка у старенькій свиті
Сусідку в чоловічим сіряку
І дізнавались, хто живий на світі,
А хто помер в далекому кутку.

Що у сусідній слободі Журавне
Страшенна пошесть — віспа, може, тиф...
Що староста позбувсь ноги від рани,
А знахарка ж казала: в нього звих.

Що борошна лишилось у ріжечку...
І боязко рушати до млина.
А про війну японську — ні словечка,
Вона ж далеко, хто про неї зна.

*

Тут лік часу початок брав од хати,
Не від народження батьків або синів.
— Та це ж тоді,— казала наша мати,—
Як ми купили дуб для стоянів.

А це тоді, як хату клинцювали
Все літо. Не вдалася толока.—
І витре сльози біла хустка з валу,
Роз'ятрить серце згадка нелегка.

А хата, мов присохла печериця,
Недочуває споминів — глуха.
Давно їй, бідній, спитьсся і не спитьсся,
Замоклий бік ніяк не висиха.

Червона глина, крейда синювата
І липові у тріщинах лубки
Не помагають. Випирають лати,
Немов у шкапи схудлої боки.

Вона причілком до воріт схилилась,
Вирипує вільховими дверми:
— Подайте, Христа ради, ваша милість,
На погорілих. Всі безхатні ми.

У жменю п'ятачок, у торбу — миску проса.
І далі йдуть безхатні по снігах,
І далі стукають, на погорілих просять
І замерзають на глухих шляхах.

А хаті сниться те, що й нашій нені:
Весела всегромадна толока.
Із пивом кухлі піняться зелені,
В печі присмагла тушка гусака.

А люди хвалять хату, теплі стіни,
Чіпляються на двері — чи міцні.
Зеленим шовком — на долівці сіно.
Таке було в цих стінах лиш у сні.

*

В моїм селі уже немає хати,
Від котрої ведеться літ лічба.
В одній порі мурована, оката
Звелась Чернеччина.
Яка густа сівба!

В будинку три кімнати і світлиця,
Окремо — кухня з цегли у садку.
Не в одного — у всіх, бо так годиться —
Така домівка нині до смаку.

Я не скажу, що все дасться просто:
Нестача бляхи, дерева, білил.
Але село, досягши сили зросту,
Не пересяде на старий копил.

Колись попові кам'яні палати
Пишалися красою на горі.
Тепер палати — гірш нової хати,
Поставленої в кожному дворі.

Хто випалив таку багрянку цеглу?
Хто вистругав луток цих ширину?
Хто на траву, лиш трішечки полеглу,
Не допустив отруту вапняну?

То сили, загальмовані віками,
Тепер хлюпнули з душ і розлились,
Своїми роботящими руками,
Своїми роботящими умами
З глибин земних до сонця потяглись.

Розквітла ружа, мов дівчатко, пнеться,
Щоб посміхнутись у дзеркальне скло
І запитати:
— Як тепер зоветься
Чернеччина — чи місто, чи село?
Воно Село,
Але в такій обнові,
Що й місту в інший час не досягти.

**Мій отчий краю!
Тільки у любові
В моїй синівній, пристрасній любові
Незмінним залишатимешся ти.**

Пєра на перших кроках п'ятирічок
Була скелястою, крутою, як гора.
Її напруга в сто мільйонів свічок
Заєяла над порогами Дніпра.

Пєра троцила межі між помірків
І віковічні межі між людей.
Під лемент ворогів і недовірків
Нєсла скарбницю лєнінськєх ідєй.

Вєна вєзла залізо Криворіжжє
І антрацит Донбасу на завод.
Приймала від колгоспів перше збїжжє,
На подвиг підіймаючи народ.

Тоді і закладалися фугаси
Під будівничий вибух наших літ.
Я в юнєстї, окрилєний тим часом,
Прийшов у необжитий новосвіт.

І ось той світ. Барак Тракторобуду
Заносить сніг, вирєє заметіль.
Бухикаємо хором од простуди,
З буржуйки дим лягає на постіль.

У ньому дух паруючого поту
З шинельного й свитинного сукна,
З снуч, з чобіт, що роззявляють рота,
Як лагодить — уже ніхто не зна.

В крамниці є капуста на талони,
Де варять — «пахне» на стонадцять гін.
У вільний час ми тешемо ослони,
Аби чаї не пити із колін.

А потім починаємо співати.
Так гучно, що хуртеча замовка,
І знову чаю в кухлі підливати —
Крутий окріп нам губи обліка.

Лущить матраців груба мішковина,
В нім горбиком солома коло ніг.
Уранці знов залюдниться долина
І цегла бризне кривцею на сніг.

Ми риємо просторі котловани,
Лупаємо кирками мерзлоту.
Бувалі землекопи — ветерани
Утверджують глибінь і висоту.

Показують, як вергати пудами
На гору ґрунт лопатяним ривком.
Наука ця, либонь, ще від Адама.
— Попробуй викинь, будеш козаком.

Всміхаються кремезні, бородаті,
Землисті і невтомні, як земля.
Я пробую... і чвертки на лопаті
Не викину до верхнього шпиля.

— Спочатку, хлопче, сили наберися,—
Мені шепоче щира доброта,—
Скажи, на кого у столиці вчишся?
— На техніка.
— Професія свята.

Можливо, згодом витвориш лопатку,
Щоб ґрунт із ями кидала сама.—
А поміж тим — землястий бородатько
На заступі пудища підійма.

О, як це тяжко! Як багатолудно!
І все ж тії далекої пори
Наш ХТЗ і голодно й простудно
Родивсь, послав на поле трактори.

І разом з корпусами заводськими,
Що в Харкові новому піднялись,
З небаченими рисами новими
Новітній будівничий народивсь.

Я тричі вжив підряд «нового» корінь.
Чи не занадто?
Ні, мій друже, ні!
Не сприймеш ти за слабкість цих повторень —
Згадай лиш перші роки будівні.

Незнаний світ обступить щільним колом.
Поглянь угору — небо голубе,
Таке, яким ще не було ніколи,—
І в нім крилатого побачиш сам себе.

НА СОНЯЧНІЙ ЗЕМЛІ

Як будували в Харкові Держпром,
Ми всі гуртом ходили помагати.
Розносили сміття цвілі кагати,
Зарослі в землю знелюднілі хати
На будівельнім полі за двором.

Тут згодом буде площа широченна,
Готель гостинний, університет.
У парку яблунька, мов юна наречена
Із білим рушником вклонятиметься чемно,
Коли ступатиме Тарас на постамент.

Це потім, потім... літ за десять, може.
А нині трухлявиння, гливищя.
В пустому дворіку присохла мальва-рожа,
Що на самотню бабусину схожа,
Прощально доторкнулась до плеча.

Лопат не вистачало і ломів.
У діло йшли обрізки арматури.
Пекло картоплю нам багаття чорно-буре.
За день ставали ми, як смолокури.
І кожен те робив, що зроду не умів.

Ми лецата знаходили іржаві,
Зубила, терпуги і молотки.
Майстри з'являлися в цій збудженій державі,
Нам держакі затесані, шершаві
Вручали з мозолястої руки.

І пухирі скипали на долонях,
На щиколотках садна і синці.
А ми уявно — десь на підвіконнях
На сотім поверсі, усміхнені, як сонях,
Стояли, промені тримаючи в руці.

Ніхто із нас ні балки, ні цеглини
Тоді не вклав у мури вікові.
Але ті дні, години і хвилини,
Немов граніту кварцеві зернини
У юній розчинилися крові.

А двір стояв, мов бойова фортеця,
Обнесена парканом сторчовим.
Із неї вісім башт у небо пнеться:
З землі — бетоном,
Радістю — із серця,
Що в грудях билось дзвоном вічовим,

Скликало всю громаду України:
Росте наш сонцесяжний геркулес.
Зі сталі, скла, бетону — не із глини!..
Уже сягав у царство журавлине
І пив джерельну голубінь небес.

І, справді, виросла небачена споруда.
Крізь неї прогляда Тракторобуд,
І Дніпрогес, — ті трудолюбні люди,
Які взяли їх велетнів на груди
Й закорінили у родючий ґрунт.

Мені було тоді лише п'ятнадцять.
Минуло півстоліття. Та й тепер,
Коли доводиться на вежі підійматися,

Щоб Харковом новим помилуватися,
Хвилююсь я, мов юний піонер.

Камінний епос з гордістю читаю —
Творецький подвиг в кожному рядку.
Все знане, наче юнь мою, вітаю,
Про незнайоме — в харків'ян питаю
І чую відповідь на цілий світ лунку:

Зруйнований фашистом на три чверті,
Оточення не раз, не два прорвав.
Душили ворога його квартали стерті.
З кривавих рік, із кам'яної дерті
Скресав наш Харків —
Смертю смерть поправ.

Стою коло вікна в колишньому Держпромі.
Старий бетон у сяєві й теплі.
Щасливий я, що у своєму домі,
В творецькім, будівничому огромі —
Наш отчий край на сонячній землі.

Мені доводилось в мурованих кряжах
В Америці днювати й почувати.
У шибку глянеш — і охопить жах:
Довкола стін безмежжя сірувате,
Стоять будинки, наче на ножах.

Під ними ливва кузовів блискучих.
Людей не видно — тільки скло і сталь.
Немає сонця, неба... хай би в тучах.
Лиш інколи на нікель, на емаль
Впаде з небес рій зайчиків сліпучих.

Не треба стін, що далять на чоло,
Що заступають сонце і сузір'я,
Хай посміхається в шибках широке скло
У білий світ з квітучого подвір'я,
Де мирний день несе легке крило.

ВОСЬМЕ ЧУДО СВІТОВЕ

Я вже старий.
Пора приймати спокій
Із давнім, невгамовним болем ран
Та спогаданням...
На курган високий
Повільно впливає караван.

В дубових збанах не вино — водиця.
На сотні верст хоча б один кишлак.
Вже другий тиждень мертва вогняниця
До Каспія веде — на Мангишлак.

Верблюди йдуть, похитують горбами,
Сліди зникають, наче у плавбі.
Ідуть, жарінь розчахують лобами,
Покірні надтяжкій своїй судьбі.

Сувої розгортаються безкраї
Барханів, мов зітерті письмена.
Ні чайхани, ні караван-сараю —
Лише міраж край неба вирина.

Там біла хата, журавель над зрубом,
Святковий стіл, у глеку хлібний квас.
Зелений двір і сиза тінь під дубом,
Немов на Слобожанщині у нас.

І душу стисне давня ностальгія,
Гукне домівка верст за тисяч три.

На серце ляже водяна лелія
На Ворсклі біля Риботинь-гори.

І потече по жилах прохолода,
Холодна м'ята з двору запахтить,
Уткнеться в берег довбана колода.
Я знову дома...
Наджадана мить.

Оманне диво замете афганець —
Вітрище з півдня — щовечірній гість.
Підійметься пустеля в дикий танець,
Тоді від жаху небо землю їсть.

Нарешті привезли дар'їнську воду
Розвідникам несходжених пустель.
Дівчата й хлопці, склавши в міх породу,
Лежали скам'янілі межі скель.

Жива вода зціляла їх поволі,
Воскресли люди,
Бо жива ж вода.
А поруч море пригорщами солі
На березі гарячим осіда.

На саксаулі глянцева полуда —
Лиш він повстав проти судьби пустель.
Драбина юрти, мов кістяк верблюда,
Лишилась од кочуючих осель.

Тут, може, народилася дитина...
Як виросте — чи хто згада, чи ні,
Де в Каракумах та земля єдина,
Звідкіль відкрились простори земні...

Либонь, згада. Не можна ж без домівки,
Без ґрунту, що прийняв твій перший крок.
Геологи п'яніють від говірки,
Ведуть мене в розвіданий ярк.

— Дивись, дивись, яка масна засмага!
Тут нафта є або природний газ.—
Уже четверта випита баклага.
«Реве та стогне...» підіймає бас.

Ми помогли добратися до бази
Розвідникам —
Ще три дні в солонцях.
Таких людей я не стрічав ні разу,
З такими самоцвітами в серцях.

Вони водили нас на батарею,
В землянку, котру викопав Тарас.
Тоді один з них спалахнув зорею:
— Тут буде місто! Буде в скорий час!
Веміхнувся я від мрій отих примарних,
Бо ми ж сюди через вогонь везли
Води сто відер в боклагах бондарних,
Щоб ви, романтики, воскреснути змогли.

*

Минуло сорок літ.
Могутній ІІ рокоче,
Пливе барханів хвиля полова.
Підвів Арал до нас глибокі очі
І знов — кошма безмежна, пилова.

Це Каракуми.
Я сліди шукаю
Колишні караванні —
Їх нема.
Пісок, як море, в нім за мить зникає
І слід, і цвіт, розквітлий крадькома.

Та ось під сивим Каспієм в пустелі
Засяло місто в райдузі живій.
Літак спустився з голувої стелі,
Затих в його турбінах буревій.
На струнах щогли напис лаконічний:
«Ш е в ч е н к о».
Тополиний караул.
І розмах чудодявлений, величний
Висотних поверхів.

Залізний саксаул
Відкочував у глибину такирів,
Бо тут — сади, крилаті ясени.
Показують нам школи і квартири
Мого знайомого романтика сини.

По місту їду на поклон Тарасу
У форт Шевченка,
До його верби.
Обабіч підіймаються тераси
Тонкої мармурової різьби.

Тут поливалки ходять семитонні,
Як у Москві чи в Києві у нас,
Тут нафтою наповнені безодні
Пригвинчені до трубогінних трас.

У небі срібний лайнер пропливає,
Стирає караванну далину,
А я, як молодість, сліди свої шукаю,
За сорок літ шугаю в давнину.

Слідів немає, лиш відлунок знову:
— Тут буде місто!..—
Зелень трав пливе.
Вже місто є реальне і казкове.
Ш е в ч е н к о —
Восьме чудо світове.

ЖУРАВНЕ

**В болоті, кажуть, водяться чорти,
Трясини славлять жаби пухиряві.
Надвечір їх спотворені роти
Гуртом псалми викрикують гаркаві.**

**Вночі на твань виходить водяник,
Простудним з люльки пихкає туманом.
І кожен той, хто у болоті зник,
У давнину вважався окайним.**

**— Нехай тебе в болото занесе
Лукавий дідько! — лаялась бабуся,
Коли з шинків свого старого жде.—
Що я кажу!.. Й сама того боюся.**

**Хрестилась, поглядала на сагу,
Де комишове і осокотравне,
Мов змії зелений, гнулося в дугу
Болото по самісіньке Журавне.**

**Журавне — це сусідня слобода
При Ворсклі у черешневій мережці.
Але є інше.
На поліській стежці
Стоїть і нас гостинно вигляда.**

*

Ідем по здвиж-землі, де Прип'ять і Славута
Зливаються.

На ношах із лози
Петько Грунець.
Не подушка, а рута
У головах та чоботи з керзи.

Із кулемета розривними в ноги...
«Матусю рідна...» — в неприємні він.
Блукаєм по трясині без дороги,
Не знаємо, куди пішов загін.

Ми підірвали гать і зупинили танки.
Було нас п'ять, лишилися удвох,
А третій у полоні лихоманки.
На ранах в нього — сорочки та мох.

Биців давно немає, санпакетів,
І парашутний шовк в крові згорів.
Надалі рватимем волоття з очеретів
І дратимем корицю з яворів.

Трясуть купини наші кволі кроки.
Голодні... з'їли б чорта, та нема.
І раптом — бабця, взута у опорки,
Хатина трухлу стріху підійма.

Поранена журавка при хатині.
Таке буває тільки у казках.
— Кладіть на лаву.—
Витягла зі скрині
Тоненький льон.
Корінчики в руках

У неї лускають, немов сухі горішки.
— Оксано, там на жердці гой-трава...
А ти, козаче, потерпи ще трішки.—
В хатину вбігла мавка лісова.

Зелені очі, мов зірки в хмарині,
Хмарина — із густих, русявих кіс.
— Вона сирітка... батька на Горині...
Він теж пускав вагони під укіс.

А ви запруду впорали, як треба!
— Про це розповіли вам комиші?
— Ні, журавлі, бо їм видніше з неба.
За друга не в'яліть собі душі.

Я вигою.
Журавку врятувала,
А парубка...—
І сльози на лиці.
— Сюди не зверне бісова навала.
Ідіть, воюйте, хлопці-молодці.

За яткою є човник на припоні.
Це ми з Оксанкою його у верболіз...
Там буде гілка, зчакнута на кроні.—
Прощаємось.
Бабуся повна сліз.

Оксанка притулилась до хатини.
Дві зірки із русявої коси...
При ній журавка, як мала дитина,
Спиває з ніг краплиночки роси.

Сходили ми за літо на Карпати,
 Вернулися до Прип'яті, Дніпра.
 Аж бачимо — стоїть болотна мати,
 В якої ми залишили Петра.

— Живий ваш братик!
 Моцний козаченько!
 Рідніший сина став мені взяк.
 Я вийшла в розвідку, бо чую далеченько.
 У журавлів навчилась чути так.

Вони з-за моря чують, де домівка.
 А я за тиждень вчула ваш прихід.—
 В хатині чисто, мощена долівка.
 Портретик мавчин — міддю сяє глід.

Біліє стріха в пасмах очерету,
 Сосною пахнуть стругані лутки.
 — Це все Петько... опісля лазарету.
 Селянський син — усе йому з руки.

— А де ж Оксанка, юна чарівниця?
 — Гайнула десь до лісу крадькома.
 Вже дівкою стає.
 Дівки — то птиці,
 Як випурхне з гніздечка — і нема.

Ввійшов Петро, мов справдішній господар
 Цього кутка.
 В руках — коса, терпуг.
 — Я тут за всіх: косар, тесляр і бондар.
 — Тепер латай керзові — і на Буг.

*

На Буг і Сян пішли новим походом
І там з Петром фугасили мости.
І там перед останнім перебродом
Закінчили тропу святої мсти.

Стоять бійці на західнім кордоні,
Де ще стовпів смугастих не було,
І дивляться, як їхні ратні коні
Впрягаються в леміш та чересло.

І я прибув до друзів зі шпиталю,
Поранений уже наприкінці
Походів славних.
З радістю й печаллю
Зібралися при вогнищі бійці.

За чаркою прощались побратими,
Домівками наповнилась пора.
Невдовзі кожен в рідний двір ітиме.
— А ти куди? — питаю у Петра.

— Я дитбудинком вихований змалку,
Геологом пройшов півста країв.
Там, де поставиш хатку-полотнянку,—
Твій дім і двір між скель або гаїв.

Отак було.
Тепер домівку маю
В найкращому краю на всій землі,
Де здвиг-земля купинами гойдає,
Куди весну приносять журавлі.

Де очерет довірливо шепоче,
Де бусол в хату снідати іде,
Де матері такі ласкаві очі,
Яких не бачив зроду я ніде.

І там... чого таїтись?.. де кохана...
Чи, може, не кохана, а сестра...
Аби зі мною мати та Оксана
В живих обіймах Прип'яті й Дніпра.

— А як назвеш куток свій?
— Ще не знаю.
— Назви Журавним.
— Гарно... назову.
Журавне, мій зелений, отчий краю,
Тобою і для тебе я живу!

Це саме там я вдруге народився
На неопалимій купині.
Прощай, Платоне,
Щоб не заблудився —
Журавка слід указує мені.

ДОМІВКА

Мій дім.
Дрібна луска цегляна,
В сосновій рамі небеса.
Ляна хмарина полотняна
У верхній шибі зависа.

Зеленомідний шпиль тополі
Тихцем видзвонює казки
Коло балконної консолі
Онуку Кості залюбки.

А нижче — третій, другий поверх.
Ще нижче — наш Хрещатий яр.
Старих каштанів сонний порух
Гаптує тінню тротуар.

Ліворуч — людна Бессарабка,
Праворуч — станція метро
Із-під землі підносить шапку,
Зламавши кранове перо.

Там далі — сірий кряж готелю
На Черепановій горі
Щоночі на небесну стелю
Чіпля червоні ліхтарі:

Щоб літаки не опускались:
Немає вільних номерів!..
На схилі яблунева старість
Колишніх київських дворів.

А в інший бік — стіна камінна,
Зелений дворик, гаражі,
Бульвар, гостинна «Україна»
Веде туристів. Багажі

Розвозить ліфтами швидкими.
Так цілий день і цілу ніч.
Обличчя з рисами м'якими
Докине посмішку навстріч.

І я тій посміщці радію:
Наш Київ гостю до душі.
З двора пшеничним духом віс —
Внизу кафе пече коржі.

Напроти з вічності граніту
У тополиному строю
Ілліч людей з усього світу
Вітає в нашому краю.

Шаную я свою домівку,
Мені даровану людьми,
Де я живу уже піввіку
З одкритими у світ дверми.

Є й інша, та, де сива хата
Зітліла в самоті німій.
Верба лишилась пелехата
Та берест-брат зелений мій.

То дім дитинства незабутній,
Мов корінь дерева живий,
Він вріс в минуле, а в майбутнє
Простяг пагінчик межовий.

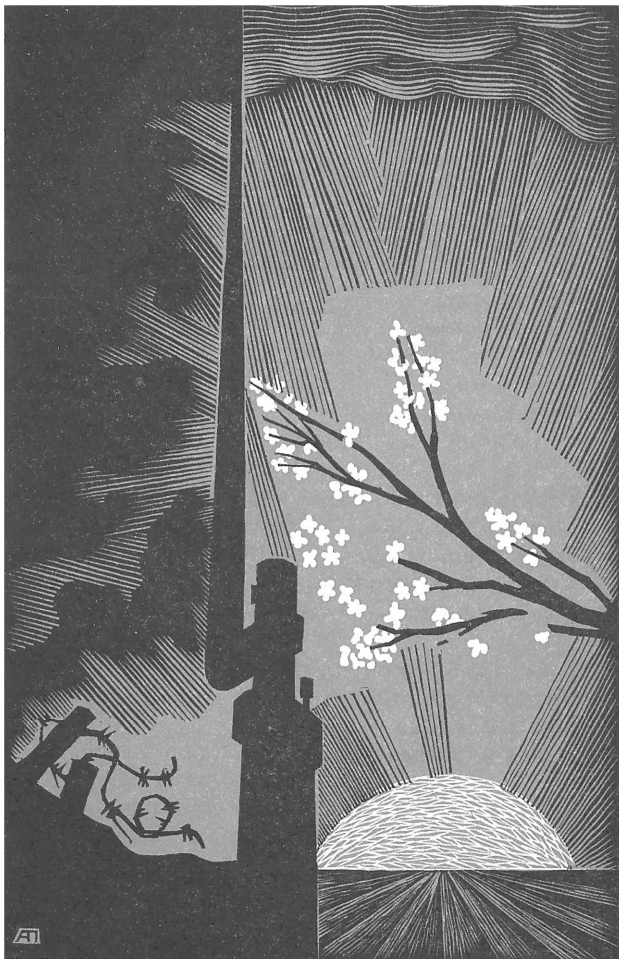
Той дім в Чернеччині при Ворсклі,
На тім Ковальському горбі,
Де рідні яблульки посохлі
Лиш пні лишили по собі.

Старі підвалини, підмурки
Пора літами розмела.
Та є земля, яка на руки
Взяла і сином нарекла.

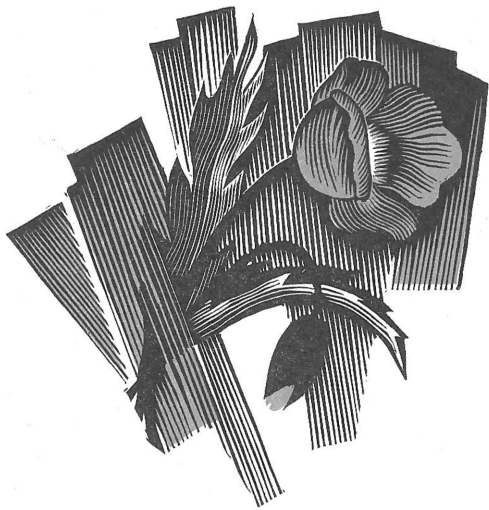
Коли кажу:
— Іду додому —
Ковальський горб, Хрещатий яр
Переді мною.
Всім відомо,
Що рідний дім — безцінний дар.

Стоять книжки, лежать папери,
Йдуть друзі в дім.
Ідуть роки.
Хрещатим яром піонери
Несуть до Леніна вінки.

У їх строю мої онуки.
Тут їхній дім, купіль тепла
І та земля, яка на руки
Взяла й синами нарекла.

ПОЕМИ

I

Він вітер зупиняв, коли ручища
Розкрилював, щоб вітер з бур'янища
Не навівав йому у кашу пуху.
Такий був прадід мій.

У капелюху

Пуд з гаком солі натоптати міг.

То звичай давній:

Щоб на свій поріг

Чумак приніс бодай шапчину солі,

Якщо усе розтринькав десь на волі.

Та прадід мій не швендяв по шинках.

Він був такий, що й мажу на руках

З болота виважить — аби усе продати,

А гроші в потайницю заховати,

Лиш дещицю лишивши на життя.

Казали — грішник він без каюття,

Бо й п'ятака на церкву не лишає.

Й шинкар плювавсь, бо як у Крим рушає —

До нього не заверне й на півдня,

Коли на борг в шинку іде гульня,

Щоб восени вернуть «п'ятериком».

Він ждав свою ватагу за ярком

По два, по три або й чотири дні,

Аж доки з'їдуться сивушники хмільні.

Варив куліш артільний з часником.

На кожного замахувавсь кийком,

Але не бив.

— Щоб це було востаннє! —
Хоч добре знав — од повних маж тарані
Уосени лишиться шапка солі,
Вози та ярма і воли в стодолі.
Велось так з віку — так тому вже й быть.
І починав ладнатися у путь.
Перевіряв вїя, колеса, мажі —
Чи є усе, що треба, у поклажі:
Пшоно, олія, у корзинах раки,
Налигачі та гальмові ломаки,
А в передку — сокира замашна,
Бо у степах — злодійська сарана.

Було це все у сивій давнині.
Як по степах тяглись шляхи курні,
Коли в Керчі тараню, а в Сиваші
Чумацтво сіль вантажило на мажі...
І йшли ті українські каравани
Крізь чорні бурі і сліпі тумани.
З весни аж до грудневої пори.
В липкому глеї сунулись в яри
Важкі вози.
Їх витягали разом
По вісім пар волів —
Коліньми в глину, плазом...
Була у прадіда сорочка, в дьогті прана,—
На випадок чуми.
А ще були:
За чересом ріжок від ятагана,
Важкий пістоль — в два спарені стволи.
На ремінці — кисет із пузиря,
Що сирості й води не пропускає,
У нім — тютюн, люльчина з янтаря,
Яка у турків задрість викликає.

Найголовніше — черес шкіряний,
Широкий, в три долоні, з гапליками,
У нім підбій грубезний юхтяний,
Прошитий волосяними шнурками.

Ніколи з себе не скидав чумак
Той ретязь.
Він казав: — Моя фортеця!
Кинджал чи куля, навіть гострий гак
До живота крізь нього не проб'ється.

Сталеві плахи майстер із Ромен
Зашив у нього ще в кріпацькі роки.
Нарубані із аглицьких стремен,
Які потяг він з панської коморки.

II

Лишилися чумаки в піснях та думах.
А прадід жив.
На ярмарках у Сумах,
В Охтирці,
В Гадячі колеса продавав,
Які, на диво, міцно майстрував.
На ободи тужаву ясенину,
На спиці клен, в ступиці яворину
Чи окоренок з береста старого,
Де деревина скручена в три роги,
Він брав.
Бо знав: коли надтрісне спиця,
Уклякне обід, сколеться ступиця
В осінню хвищу між глухого степу —
Чумак життям платив за ту халепу.

Хоч прадід полюбляв і ковили таврійські,
Та народивсь при Ворсклі, де поліські
Зеленолисті починаються моря.

— Тут в росах крон купається зоря,
Сюди весною журавлі й лелеки
Несуть медів пахучих повні глеки
Й розхлюпують на наші вишники,
Пов'язані у білі рушники.—

Так прадід говорив мені малому,
Присівши коло клуні на соломі,
Слідкуючи великими очами
За першими весняними ключами.

Понад усе любив мій прадід ліс.
Під ним родився, з ним із малку ріс,
А вже тоді, як став колієником,
Він розмовляв із кленом, ясенком,
Коли збирався дерево рубати,
Неначе той далекий Гайявата.

— Мій ровеснику, ясене, сім твоїх крил
Досягають до хмар зелен-листям широким.
Міг ти, друже, лягти полозком під копил
І шугати в санках попід снігом глибоким.

Я тебе боронив, доки був ти юнак,
Як на стрункість твою зазіхали рубаки,
Щоб жердину зробить на колодязний гак
Чи як лату прибить у тину до коляки.

А тепер ми старі. М'язи ствердли, як мідь.
Незабаром впадем... Тож дозволь підрубати.
Я нагну з тебе, брате, пар вісім обідь,
Вставлю спиці, до кузні скочу бушувати.

Мій онучок Микита сталъні обручі
Розігріє у горні й обів'є, мов пасом,
Жарко буде тобі — потерпи, помовчи,
Ми водою полєм з двох відеречок разом.

Спиці в тебе вростуть, наче рідні гілки,
А в ступицю, немов її власне коріння.
По далеких шляхах у далекі роки
Ти покотиш вози по болоту й камінню.

Заклинаю тебе: зупиняйся хоч де,
Як бабуся іде, чи жебрак у знемозі,
Хай на віз над тобою утому кладе
І під'їде, спочине на битій дорозі.

Дам я інше життя, ясеночку, тобі
І тобі, зорелистий, замислений клене.
Вже як буду лежать я в труні, далєбі,
Ви котіться й нагадуйте людям про мене.

Мій прадід був щоденно при тєслі,
Його колеса геть по всій землі
Котилися в розворах, гарбах, дрогах
По глиняних і кам'яних дорогах,
І слава майстрова котилася при них
Поміж людей бувалих, мандрівних.

III

Жовтнева революція —
Розповідь
Найглибшої вселюдської ріки
У торжестві свободи.

Нею повен
Вступив я у світанкові роки,
У ті, що, мабуть, більші за століття.
Але як мало літ мені було!

Зима.

Сніги.

З оголеного віття

Виблискують шаблюки наголо.

Підків глухі удари в сніговицю,

Далекі вибухи снарядів і гармат,

Хантикання коліс, різке вицання криці,

Саней заноси до тинів і хат.

В санчатах біженців оклунки і валізки,

Малеча в посивілих кожушках,

Закрижанілі сопельки і слізки,

Недогризки сухарика в руках.

О, як вони нестямно поспішають!

Але куди?..

Ніхто із них не зна.

Слідочки, що в засніжжі залишають,

Залізним кроком стоптує війна.

Це все — з вікна...

Шибки були вузьенькі

Довкіл обмерзлі — вічка де-не-де.

А шлях — то просто колій борозенки,

По котрих Револуція іде.

Було, у мамині узувшись чоботята,

Лиш раз на тиждень,

На годину, дві

Мені в ту пору випадало свято

Селом пробігти в срібній куряві.

Йшли бідаки, окрилені багряно,
Ділить Блазорщину на душі, на двори —
Всім порівну.

За ними хуторяни
Несли сажени мірки й прапори,
Фронтовики поранені при зброї,
З наганом Голод Нестір-більшовик.

Йшли вони...

Хоч знали: за горою
Денікінець зав'язує башлик,
Попругу підтягає...

Не один він —

Їх рота, може, цілий батальйон.
Уже горів загірний хутір Дивін —
Червоном, чорним вшитий сніжний льон.
Та вишивка із крові й пожариння
Лежатиме широка і жахна,
Аж доки не прилине хмара синя.
Й земне полотнище не випере весна.

Йдуть бідаки у сніжному бурані,
Ітимуть у бурані кульовім...

А у селі, при церкві, на майдані
З нових дощок на бересті кривім
Прибитий щит.

Там поруч із «Декретом
Про землю» вперше!.. Вперше кожен з нас
Зустрівся з Леніним, з його портретом!

Хтось шепотів:

— Благословен сей час! —

Оглянувся — то прадід мій шепоче:

— Запам'ятай же, правнуче,—

Се він

Мій задум здійснив.

Звів на церкву очі:
— Гей, ти, Вустьомс, бий гучніше в дзвін!
Та не в один!
У всі, як на великдень! —
І дзвони загули на сотні гін.
Затим — на схід, на захід і на південь
Піднявсь по селах стоязикий дзвін.
Виходили попи:
— Сьогодні ж, люди, будень!
У «Святцях» нічогісінько нема! —
Дзвеніла мідь, дзвенів промерзлий грудень,
Дзвеніла сталлю гострою зима.

IV

— Та вже весна,
Та вже красна —
Зі стріх вода капле.
Молодому козакові
Мандрівочка пахне.—
Це дід сліпий наш вийшов на подвір'я
З бандурою, співа під сміх струни.

І справді — зеленіс Лисогір'я,
Зі стріхи краплі б'ються об тини.
За тиждень стежка снігова відтала.
Ми з дідусем сідаєм на кулі
За клуною.
І він питати стане
Про все, що в небі видко й на землі.
А я кажу:
— Над Риботнем далеко
З'явився птах.

— Біленький, половий?..
— Здається, білий.
— Значить, наш Лелека,
Спа' господу, вертається живий.
— А повінь — аж до татової кузні,
Точило по коритце залила.
Вже у воді і вільхи позалужні.
— Скотині паша буде не мала,—
Шепоче дід,— рачні, рибні прибуде.
Нехай вода земельку напува.
Деся коло Волги мруть голодні люди,
І в нас макуха... Коб густі жнива...
— А ви й се літо рушите в дорогу? —
— Атож, протряхне трохи і гайну.
— Повсюди ж банди, засідки, облоги.
— Так я ж, онуче, йду не на війну,
А проти неї.
Годі братовбивства!
Я й думу склав. Нехай почує люд...
Та дума про братерство й справедливство
Усіх народів.
Дума в мене тут,—
І він поклав собі до серця руку,
Суху, міцну, мов пасмо жильних струн.
І потече через поля і луки
Глагол співця в глибінь безмірних лун.

V

Коли вже прадіду було за сотню літ,
Схилився тяжко він плечем на пліт —
Аж тріснули коляки та лоза.
І покотилась по щоці сльоза.

Прощально він поглянув на лелеку

І запитав:

— Додому ще далеко? —

Було, колись у хвилі ковилів

Гусей питав, лелек і журавлів,

Як ті ключами в ірій відлітали

І на нічліг спускались в краснотали,

Крильми в слоті вичовгуючи слизько:

— У рідний край, бурлаче, завжди близько,

Це нам за море в чужину далеко...—

Так шелестіли перами лелеки.

На сей раз наш дворовий чорногуз,

Що за роботою в гніздо по шию вгруз,

Процокав дзьобом:

— Вже прибув, чумаче.—

І сивий птах над сивим дідом плаче.

Так вчулося, привиділось старому.

Як з вулиці несли його додому,

Торкнувсь чола явірکو сизокорій.

Лежав мій прадід на рядні просторій —

У покуть голова впиралася, а ноги

Сягали аж до самого порога.

Зійшлися рідні, односельці ближні,

В шибки хлоп'ята заглядали й вишні,

Пов'язані лляними рушниками,

Заквітчані весняними вінками.

— Зведіть мене і чимось підіпріть.

Я сидячи волюю говорить.—

Йому підклали подушки до пліч,

І сів мій прадід, спершися на піч.

Він зняв із себе шкурятиний пас
І мовив:
— Наступив мій крайній час...—
Розправив руки крилами й замовк,
Неначе мову взяв хтось під замок.
Старечі губи стиснулись до болю,
Чумак збирав останню силу й волю.
В зіницях хвилями — то день ясний, то ніч...
Нарешті розпочав глибокодумну річ:

— За столітнє життя я немало країв
Обходив і об'їздив — рівнини та кручі.
Ой велика ж земля!
Скільки лютих боїв —
Все за ню, все на ній —
всі криваві, болочі.

Від тутешніх слобід по степах до Керчі
В полинах, в ковилах —
скрізь могильні кагати.
Там з людськими кістками ржавіють мечі,
А тепер — кулемети, гвинтівки, гармати...

Все за землю. Про неї я мову почав
І на неї впаде моє крайнє словечко.
Ще в юнацькі роки я у пана тачав
Юхту в сідла — сирицю на шлеї, вуздечки.

А як «воля» прийшла — я із шорниці геть...
Досить в дьогті й смолі,
мов у пеклі, кипіти.
Йде Блазорський — наш пан,
у руці його жердь.
Полюбляв іздала селянина огріти.

— Що, на волю ідеш? — запитав мене пан.
— Та й іду. Не кріпак я тепер, а людина.
— А чия це земля? Де твій луг або лан?
Геть з мосї землі! —
Засвистіла жердина.

Я дрючок поламав і пістоля із рук
Так смикнув, що заскиглив катюга пихатий.
— Ти багато завдав нам смертей, чорних мук,
Та не стану тебе в яму кулею гнати.

Землю я відкуплю!
Перед богом клянусь!
І роздам бідакам всім на двір і на душу.—
Ян Блазорський з презирством
мені посміхнувся.
— Що ж, купуй... До столиці я їхати мушу.

Пан і справді гайнув до столиці тоді,
Залишивсь управитель захланний Залига.
Я також не з'являвся в своїй слободі,
В заробітках тягав то кісся, то чепіги.

Дома жінка сама та синочок Василь.
Він од віспи осліп, познущалася доля.
Я ж на клятву святу не шкодую зусиль
В чужині,
В далині для блазорського поля.

Згодом став чумаком, круторогих придбав,
Сам зробив собі воза і ярма дебелі.
В задніпрових краях до ватаги пристав,
Та за душу тягли слобожанські оселі.

І звернув я волами додому, до вас.
Не забув свою клятву святу перед богом:
Землю людям купить.
Не пустий був мій пас.
Золоті в нього пхав потихеньку за стогом.

Про сталеві шматки із заморських стремен —
То є хитрість моя від злодійської зваби.
Байку вигдав я й про шевця із Ромен.
Пас готовий придбав у купця бассараба.

Хоч немало зібралось в паску золотих,
Та не стільки,
Щоб кинуть Блазорському в пельку.
В чумаків я питав і у сих, і у тих,
Щоб разом відкупить для громади земельку.

Але де?!
Найбагатші собі хутори
Купували, волів пар по десять і дроги.
Городили приватні «зайжджі двори»,
Наймитню посилали в таврійські дороги

Чи отих чумаків, хто в корчмі пропивав,
Як у пісні співалось.
Та ви вже забулись.—
І мій прадід баском на всю міч заспівав,
Аж присутні в нестямі у бік одсахнулись.

«У Києві на риночку
Там пив чумак горілочку.
Против воли, против вози,
Против ярма ще й завози —
Все чумацьке добро».

«Ой піду я на Молдову,
Там сім років попрацюю...
Там сім років попрацюю,
Воли й воза покуюю —
Знову буду чумаком».

У Молдову ішли, на заводи Курила.
А Курилів дідусь — починав чумаком...
Ниньки всюди гуральні його закурили,
Йдуть вози і вагони з цукровим піском.

Дід люльчину дістав і кивнув: — Запаліть.
Так я жив, не зважав на докори і кпоти.
Клятву ніс я в душі крізь багно лихоліть
І не знав, як Блазорщину ту відкупити.

Револуції я все до гроша даю.
Земледарові Леніну.
Чуєте, люди!
Він здійснив мою волю і клятву мою.
І до нього Василько зі скарбом відбуде.

Син сліпий, та видючий чеснотами він,
Не засне у шинку, де хапуги й п'яниці.
Заночує в стіжку, між камінням руїн.
Тільки він донесе мій пасок до столиці.

Хай він Леніну з рук своїх
В руки віддасть
Це за землю, хай скаже: від батька Івана.
Лиш у руки йому...
Скрізь міняється власть.
Там бандитські «коші»,
Там панва голоштанна.

Я подяки ні в кого за це не прошу.
Але хай сю годину ніхто не забуде.
Бо тепер я не злото в шкуратті ношу,
А лиш правду святу, котру виждали люди.

З нею легко лежатиму я в глибині.
А ще легше живим путь-дорогу почати.
Уклоняюся вам, уклоніться й мені,
Сивочолі діди, парубки і дівчата.

Вже усе я сказав.
Йдіть собі до двора,
При мені хай лишаться Василь та Микита —
Син з онуком. Либонь, попрощатись пора.
Недалеко мені до одвічного скиту.

VI

Коло дверей стояв мій брат Степан —
Козак червоний.
Шаблю і наган
Тримали опліч жовті реміняки,
А ноги у лубках, немов коляки,—
Прострелені,— казав він,— з кулемета.
Стояв на милицях, насунувши кашкета
Над самі очі гострим козирком.

А люди сходились.
В дворі і за садком
Юрилися, перемовлялись тихо.
Я никав поміж них.
— На лихо,
Сказав Чумак про золото прилюдно.

Вже не один замислився облудно
Зустріть сліпого на глухій дорозі...
А чим він боронитися у змозі?
В якого зброя — кобза й тиха пісня,
А в того ніж та кулаки залізні.
Я бачив сам, коли ішов на Вовче:
Два охляп нашим шляхом по обочі
Гайнули.

Не впізнав — туман, імла...
Та вискочили прямо із села.—
Це шепотів сусіда Гриць Валах
Якомусь дядькові в грубезних постолах.
А той одмовив:

— Дід жадав добра.
Й відкрив нам душу, як прийшла пора.
Подумай сам: великий чоловік
Трудивсь, як віл, весь довжелезний вік,
Складав зароблене —
Копійку до копійки,
Щоб людям викупить земні якісь наділкі,
З своєю щедрістю і щирістю душі
Забув про те, що є Чуби, Книші,
Окрім Блазорського...
Є Бродські та фон Гроти,
Яких людським добром не побороти.
Лиш перед смертю це він зрозумів
І Революції свій скарбик заповів.

А далі чув я:

— Кажеш, із півпуда?!
— Та, може, й пуд у чересі тім буде.
Широкий він, либонь, на три долоні.
Всередині — дукатики червоні.
Як висипав — ряднина зазоріла.

— Не висипав! — сказала тітка Віра.—
Він передав ремень сліпому сину,
Кобзар натяг на себе під свитину
І зацепнув його на гаштики.—
Од тітки одвернулися дядьки.
А за причілком три багатії,
Не входячи в густі людські рої,
Стояли осторонь в суконних піджаках,
В ютових чоботях на повних каблуках.
Я знав їх: Книш, Тригопкало і Чуб
З пиявочками вусиків край губ.
А мову вів товстобородий Книш:
— Хитриш, чумаче, чую, що хитриш!
Та ми, братове, теж не лямом шиті
І голови не кужелем набиті.
Як вийдуть в двір Микита з Василем,
Притиснем їх, як сіно під рублем...—
Мене побачивши поблизу, гаркнув Книш,
Чого, сопляк, тут вештаєшся? Киш!..

З'явився тато.

Ставши на поріг,
Він людям чемно уклонивсь до ніг:
— Спасибі вам за пам'ять і пошану,
Що віддали небіжчику Івану.
Помер наш правдолюб і трудолюб.—
Жінки заплакали.
А Книш цигарку з губ
Сердито сплюнув:
— Де сліпий Василь?
— Уже, либонь, збирається на Шпиль,
А може, й за мостом на Ківшарі.

Запала мертва тиша у дворі.

VII

Уже над прадідом лежали квіти свіжі,
Дубовий хрест саженний височів,
А по селу блукали тіні хижі,
Повзли чутки, мов гади із корчів.

Казали, що при Вореклі у Лутиці,
Де путівець веде до Котельви,
Зустріли діда двос:
— Дай три тиці!..—
А дід у жарт:
— Вошэй чи комарви?..

Тоді один ножакою — під ремінь:
На землю — кров... а з нею — золоті...
Забрали скарб, злодюг укрила темінь,
А дід живий до ранку на путі...

І розповів про ту страшну пригоду
Селянам та й сконав годин за три...
Мов падолист у вітряну погоду,
Чутки летіли в села й хутори.

Питали батька в кузні різні люди:
— Скажи, то правда?.. Аж болить душа.
— Все може быть.—
І далі бив у груди
Розпеченого в горні лемеша.

Дні минали, тижні, тижні, тижні...
Мати плакала. Думки її у пил
Падали, немов підбиті крижні.
Виглядати не стачало сил.

Ми з мамою стояли коло шляху
Поміж тополь,
Відра іржаву бляху
Спускали перехожі у криницю.
Дзвенів ланцюг, рипіла стерта глиця.
Куріли колії, хантикалися дроги.
Ми, сповнені надії і тривоги,
Дивилися за міст повз монастир.
Шляхом ішли із Кисва прочани,
Голодні біженці — поляки, галичани,
Питали щось у нас, а ми не розуміли.
— Немає хліба,— мама їм квиліли.
А ті вклонялися, йшли далі сумовито.
Рожево цвів будяк, де мало бути жито.
Шепочуть мама:
— Йдімо додомоньку.—
Якийсь чоловік свою маленьку доньку
Вручає нам доглянути на хвильку:
— Водички тра наляти у бутильку...—
Магуся дівчинці волоссячко руде
Розчісує...
І раптом:
— Глянь!
Іде!..—
Я глянув через Ворсклу на Ківшар.
По хвилі трав тихенько плив кобзар,
Бандура не в торбині — під руками,
І струни блискали промінними жмутками.
І трепетали в лунах голосних,
Хоч дід не доторкається до них.
Я біг селом, кричав з усіх зусиль:
— Ідуть додому наш дідусь Василь,

Зібралось люду знову у дворі,
Як в той тривожний день,—
Малі й старі.

Зайшов у двір і став перед народом
Наш дід, запилений, замучений походом.
Він уклонивсь,
Рукою до землиці
Торкнувсь і мовив:
— Був я у столиці,
Здолавши путь крізь хащі, степ і луки,
І Революції віддав
Із рук у руки
Усежиттєвий заробок отця.
То ж виконав я, люди, до кінця
Мого родителя священний заповіт.
Приніс од Леніна подяку і привіт.

I

Тривогу сурмив неумілий сурмач,
Мов підліток-півник, що вчиться співати,—
То сміх виривається з міді, то плач.
Таких «криводухими» дразнять солдати.
Та як би не гралось — уміло чи ні —
Бійці із півзвука вчувають тривогу.
І ось уже кожен стояв при коні,
Готовий в стремено закинути ногу.
Це сталось опівночі. Спав ескадрон,
Натомлений так —
Легше вмерти, ніж звестись.
І звідки тривога вовчицею вдерлась?..
В степах попереду — надійний заслон,
На флангах і з тилу — повсюди червоні.
Ришці реміння, і дзенькала сталь.
Команда: — По конях! — Затупали коні,
Шаблюки самі потяглися у даль.
Хотіли на сонних напасти махновці,
Упавши обвалом з могили-гори,
Та вчасно у сідла ускочили хлопці.
У крилах шоломів заграли вітри.
Звелися летючі стовпи куряви.
В пориві кіннотників є щось від бурі,
Коли каламутяться хвилі трави
Й виблискують лезами хмари похмури.
Порив той розкутий не можна спинить,
Як з гір камнепад не зупинять запруды.
Тут коні з людьми нерозривні, а люди —
Зі сталлю, що перша у січу летить.

Не падають там, де застане їх смерть,
Прострелені тричі і люди, і коні
Летять, щоб наповнити чашу уцерьт
Скаженим напоєм рвучкої погоні.
І посвисти куль, і розриви гранат,
І серце коня з шалом власного серця
Зливаються з пульсом, що гаряче б'ється
У ритмі — вперед, і ні кроку назад.
Махно відкотився, лишивши убитих.
Ім трунами буде суха лобода.
У стомлених коней по карих копитах
Текла, наче кров, глейовиця руда.
Пройшла перекличка —
Всі в зборі, здається.
Комеск похвалив сурмача: — Молодець! —
Той крок уперед і пригнічено гнеться:
— Не я...— ледве видавив з себе босць.
— А хто ж?..
Чи не з неба архангел Гаврило?
Ідїть по степах, попитайте селян.—
За хутором Гостра козацька могила.
Воронки, окопи, посохлий бур'ян.
Вітри замітають двобою слїди,
Які запримітили промені ранні,
Вночі вони крились в імлі, у тумані,
А вдень тут земля, наче грище орди.
А далі вгорі, на вершечку могили,—
Смаглявий хлопчина. У спині — клинок.
А губи кружечком — усе ще сурмили.
— Це ж цигана Гриця найменший синок,—
Зітхнувши, сказав молодий конармієць,
Що родом тутешній, з цього хутірця.
— Цікавий хлопчина, до всього умілець,
На скрипочці грав веселіше отця.

Який музикант був! У пляшку заграє.
Лиш денце відіб'є, до губ і — кларнет.
До нас в ескадрон він просився, я знаю.
Прип'яв, як шаблюку, німецький багнет.
І сурму собі змайстрував з самовара —
Чи сам, а чи батько йому допоміг.
Він дув, аж синів — то ж душа була яра!
Та так, як годиться, заграти не міг.
— Ще духу замало у тебе, дитино,—
Кадав йому батько. А хлопець — у плач:
— Піду в ескадрон, на буланім полину
В строю попереду. Я буду сурмач.—
А далі, коли ми заморені спали...
Ви ж знаєте, друзі, що далі було.
В честь хлопця-героя той хутір назвали —
Червоний сурмач.

II

Смерті чорне крило

Ізнову зависло в димах та загравах,
Які затенетали край степовий.
Ішов ескадрон партизанський в заплавах
Від ран, від втоми заледве живий.
Осідланих коників пасли в отавах:
Вже тиждень — у них на хвості батальйон.
Лютують фашисти в каральних облавах.
А тут у гвинтівці останній патрон.
Коли ж по Дніпру підійшли кораблі,
На берег десантників рушили хвилі.
Сказав командир: — Ми ще, хлопці, в сідлі,
Козак же в сідлі, наче птах у розкриллі.
Гайнемо у степ, доки ми не в кільці.

А степ, наче море в осіннім тумані.
Летіли всю ніч. При малім хутірці
Спочити спинились на сивім кургані.
Тривожно. Довкола немає лісів,
Густих верболозів, як там, у заплавах.
Прийшов до них дід, на сідельце присів.
Дивився на коней, що паслися в травах.
Сказав, закуривши: — Загнали гнідих.
Не менше як тиждень їм треба спочити.
На хуторі коней немає таких —
Тих німці забрали, тих влітку побито.
Були тут із місяць скажені бої.
Від танків, снарядів — земля двиготіла.
Немало зібрали хлоп'ята мої
Патронів. Мо', вам пригодяться для діла.
І два кулемети із танків зняли.
Я в них розбираюсь — надійні машини.
Скажу, щоб хлоп'ята до вас притягли.
У них і гранат до лихої години.
І хліба, і сала добудуть баби...
Ми вчені, умієм від німця ховати.
Іще в громадянську на наші хліби
Ішли, не минаючи жодної хати.
Ожив ескадрон. І старий командир
Промовив: — Спасибі, солдате, за службу.
Ти, мабуть, козак? — Той — картуз набакир:
— Червоний козак! Знаю службу і дружбу!
— Все добре. За сумніви наші пробач,
А що як заявляться гості немилі?..
Тут степ...
— Засурмить вам Червоний сурмач,
Отой, що в тумані, на Гострій могилі.
На хуторі в нього і братчики є,
Живі, а не мідні — та він за старшого.

В такому тумані фашист не клює.
Лягайте і спіть, і надійтесь на нього.
Немов по команді бійці піднялись,
Прийшли до вершини. На мармурі брили —
В будьонівці хлопчик. І сурма — у вись,
Немовби сурмить він щодуху, щосили.
Будьонівки поли — мов крила із пліч.
Було щось орлине у тому розкриллі.
Поснули бійці, не будила їх ніч
Під вартою хлопця на Гострій могилі.
Так тиждень минув. Ще густіші тумани.
Поправились коні, одужав загін.
Влились в ескадрон хутірські партизани.
Тепер їм дорога за тисячі гін.
Бійці уклонились хлопчині в шоломі:
— Спасибі, герою, що нас боронив.
На Гострій могилі, як в рідному домі,
Були ми. Тобою і марив, і снів
З нас кожен. Твій подвиг гукає до бою.
Спасибі, що тиждень мовчала труба.
Ми всі гордимось твоєю судьбою.
Можливо, і нас жде подібна судьба.
Лише в перемогу ми віримо, сину.—
І вгору звелися шаблі наголо.
— Ми звільнимо нашу святу Батьківщину,
Червоний сурмачу.

III

Велике село

З того хутірця у степу розрослося.
Зелені тополі, крислаті дуби,
Мов лайнер зелений у морі колосся,
У леготі лун бойової труби.

Вся Гостра могила засаджена садом,
Там табір дитячий підносить кумач.
На брилі, повитій густим виноградом,
Стоїть у шоломі Червоний сурмач.
Його піонером прозвали тепера.
У тому немає помилки, либонь.
Усі в громадянську були піонери,
Що йшли за Радвладу на смерть у вогонь,
Оті, що у Жовтні відкрили дорогу
До комунізму — робочий, сіяч.
Сурмив їм тривогу,
Сурмив перемогу
В трубу саморобну Червоний сурмач.

І ЗНОВ БОРОДИНО

О поле, поле, хто тебе усеял...

Олександр Пушкін.

**На сто кілометрів на захід од Москви
«Пантери», «тигри» спалені, гармати...
Вони, згромаджені у броньові кагати,
Стоять в оточенні повсталої трави.**

**Весняна армія шаблі пагіння зводить,
Як тільки вигляне з-під снігу шмат землі,
В нестримнім натиску переступає води,
Латунний околот, порохіві кулі...**

**Недавно саме тут вершилась молотьба
Есесівських полків, дивізій, армій вражих,
Коли судьба Москви гойдалася на чашах
Вогняних терезів.
Жахна була доба.**

**У шрамах, в опіках йде сорок другий рік.
Між бомбами в Чапая грають діти.
Я мав у вражий тил з мінерами летіти,
А їду за Можайськ
В міжводді скреслих рік.**

**Минаю горбики, приземлені зірки,
Що нині витали з-під снігу при дорозі.
На захід, в котрий раз поповнені, полки
Ідуть навстріч своїй далекій перемозі.**

Повстала рать промінням заряджає
Свою зелену зброю на ходу.
Вона не убиває —
Воскрешає
Земельку од іржавчини руду,
Руду од крові,
Од слизького глею,
На брустверах окопів, бліндажів.
Ту землю, що не вкриється ріллею
В густих тенетах мінних рубежів.
Родить не зможе...
Хто їй допоможе,
Засіяній тротилловим вогнем?
Лише ступи —
Озветься лють ворожа,
Ні трактором не їдь, ані конем.

Мій мотоцикл по згрizenім граніті
Бруківки поспіша в Бородіно.
І знов Бородіно?..
Здається, й нам на світі
Пройти шляхами прадідів дано.
Вони протягнуться до Волги і до Дону
Через Дніпро, на Віслу, у Берлін
І приведуть на згарище додому,
Де біль — по горло,
Попіл до колін.
Але заради нашої Вітчизни,
Заради людства й миру в майбутті
Ми подолаємо такі жахні крутизни,
Яких нікому не судилось на путі.

В Бородіно я був не раз, не двічі,
Гортаючи поживклі сторінки.

Весняний вітер кидає у вічі
Тепер від нього ранішні димки.
Побиті села з чорними хатками
На пагорбах, немов головешки,
Між ними поле, зрізане ярками,
Ім'я якого
В славі на віки.

Мій мотоцикл по коліях вихляє
В Бородіно.

Наказ:

«Прислать мінера
І командира роти, офіцера...»
Я їх обох сьогодні представляю,
І навіть роту, котрої не маю.
Вперед!
Бо іншої дороги не дано.

II

Дорога через поле фронтова,
Вона одна саперами пробита.
Земля під нею збуджена, жива —
Сліди від шини, трака і копита,
Від чобота армійського шитва.

Не затиха ні вдень, ані вночі
Ця траса через Бородінське поле,
З Москви, з Уралу, з Кушки, з Помбачі
Ідуть солдати, танки, тягачі
На фронт,
Під чорнодимні виднокола.

Щитки обабіч траси: «*Міни*», «*Міни*».
Цей лаконізм висловлює усе.
Де був музей — задимлені руїни.
Вогонь і тол їх більше не гризе:
Святих реліквій там немає — міни.

Я об'їжджаю поле доокіл,
Воно, як і в дванадцятім, величне.
Поміж рікою, хуторів і сіл
На сотні гін розгорнутість епічна,
Розрізана дорогою навпіл.

Ось Горки.
Тут Кутузов мовчазний
Сидів, оточений високими чинами.
Він тільки й чув:
— Москва, Москва за нами!..—
Сьорбав куліш наперчений пісней,
Зло поглядав на вшитих галунами.

На цоколь сходжу я. Гранітний шпиль
Орел бронзовоперий окриляє.
Туман лягає, мов на море в штиль.
Лиш епос підіймає гриви хвиль,
До мене давниною промовляє.

І перша Вітчизняна постає.
Уся Охтирка в пиловім сувої.
Троїцький монастир в трьохсотпудовий б'є
З камінної дзвіниці Горової.
За ним озвались сотенні церкви,
Залюднилися вулиці, майдани.
Посли із Петербурга, із Москви —
Суворовських походів ветерани...

Хліб-сілля їх стрічають козаки.
Соборна площа повинню шумує.
І розцвіли знамена, бунчуки —
Гусарський полк посотенно прямує.
Гніді, булані, сірі, вороні
Шикуються рядами при соборі.
На вірність клятва!
Блиснули сталльні
Шаблюки у німім людському морі.
Проносить прапор богатир Клименко
Охтирського гусарського полка.
На вірність клятва!

Дзенькає стременко.
Русява синьоока і струнка
Васильченка, ридаючи, цілує,
Матусю обіймає Воздоба ¹.
Копита б'ють,
Дзвенить залізом збруя.
На площі розступається юрба.
Всі десять сотень рушили в дорогу,
Назустріч бонапартовій орді.
Хантикають вози,
Риплять важучі дроги,
Обоз потяг пилюки неводи.

Ота картина полкового збору
По хвилі епосу мене перенесла
У Переяслав. Тиша вкруг собору
Святковою громадою цвіла.

¹ Клименко, Васильченко та Воздоба — історичні постаті, унтер-офіцери Охтирського гусарського полку, герої Бородинської битви 1812 року.

Богдан Хмельницький булаву здіймає,
Посли московські принесли дари.
Вітрець хоругви, прапори гойдає.
На вірність клятва йде тії пори.
Півтора століття проминуло.
В Переяслав, мов гучна луна,
Знов священна клятва повернула.
Потяглась нога до стремена,
А рука козацька до шаблюки.
Двадцять сотень гострих клинків
Блиснули на Київ і Прилуки,
За Путивль полинув гук підків.
У Можайську стяг Богдана має.
Чую мову рідних полтавчан.
Полк козацький к бою виступає
З переяславським загоном ополчан.
Із військами руськими злилися,
Із братами рідними зійшлись,
Мовчки перед боєм обнялися
І на вірність мовчки поглялися.

Дорога через поле фронтова
Здригнулася під бомбовим ударом.
Видіння зникло. Злива вогнева.
Земля кипить, тече гарячим варом.
У небі хрест фашистський проплива.

III

«Життя прожить — не поле перейти».
О Бородінське поле, не тобою
Навіяна ця мудрість.
Подем бою

У гордім спомині лишатимешся ти.
Хоча тепер фашисти обминули
Тебе, як наступали на Москву.
Про Бонапарта, видно, не забули,
Та час послабив згадки тятиву.
Бо довелось долати бездоріжжя
Назад, на захід від московських стін,
І Бородінське поле по засніжжю
Гатити толлом на стонадцять гін,
Щоб зупинить наш наступ.
Марна дія.
Раніш було б подумати, раніш.

Один я у обіймах весновія
З брикетів-круп варю собі куліш.
І я, Бородіно, стою перед тобою
Не як сіяч.
Довкола мін роти.
Віддать життя, щоб поле перейти...
Тож маю поділитися судьбою
З моїми земляками.

Як брати
З'явилися з дванадцятого року
Васильченко, Клименко, Воздоба —
Охтирського прославленого полку
Герої.
Почалася артпальба.
Вродливі, молоді, стрункі гусари,—
Як рідних узнаю їх у лице,—
З усмішкою косили око каре
Туди, де ворог їм ладнав сільце.
І витягли свої криві шаблюки,
Розсікли флеш французьку пополам.

Я й нині чую їхні перегуки,
Вклоняюся подвижницьким ділам.
Ще малим стрічав я їх в музеї
В Охтирці на Бульварових Рядах.
Не знав, що у заваленій траншеї
Ступатиму по їх святих слідах.
Із того ж полку я,
З козацького прароду.
Як рідних впізнаю їх у лице.
За ними вслід піду в огонь і воду —
І навіть в пекло толове оце.

IV

На Бородінським полі — міни, міни...
Та вороння, що не боїться мін.
Один я в полі,
Не чекаю зміни.
Ступаючи в болоті до колін,
Тягаю протитанкові німецькі —
Вони, мов паляниці в блясі форм.
І наші «гробики».
Підрозділи стрілецькі
Спішать на фронт.
Почувесь писклявий горн.
І підійшло десятків три до мене
Дев'ятикласників.
Їх вів юнак-сапер.
— Приймайте роту.
Військо ще зелене,
Та іншого не знайдете тепер.
Наказ такий:
«Роботу форсувати —

Скотина гине, люди, трактори...
Зверталися на фронт:
У наступі солдати...»

Я глянув на шеренгу дівори
І страшно стало.
Бородінське поле —
Пісок, замішаний на крові та кістках.
А дроту ржавого,
Поглянеш — в очі коле.
Під ним — «стрибалки» хитрі в гапליках.
Зачешиш чоботом один шипок дротини —
І вистрибне на рівень голови
Кавун шрапнельний.
Люди чи скотина —
Покосить, наче кущики трави.
І наші «гробики» у ящиках соснових
Страшні не менш.
Сточила МУВи¹ ржа.
Від їх тугих зарядів півпудових
Із танків виривається душа.
Оце туди вести хлоп'ят я мушу
З лопатами й обценьками в руках?
А хлопці рвали тютюну папушу,
Немов звитяга їхня — в цигарках.
Юнак-сапер відчув мою тривогу.
Новий протез йому в коліно пік.
— Снаряд чи міна відірвала ногу?
— Із кулемета чергою торік...
Під Хімками, під самою Москвою...
А цих зеленчуків я трохи натаскав.

¹ МУВ — механічний вибухівник для детонатора.

Знайомив з кожною системою новою,
Від себе і на крок не відпускав.

На Бородінським полі — міни, міни...
Грунти парують,
Сіяти пора.

— Ми розмінуєм гони неодмінно,—
Сказав я хлопцям,—
Тільки без «ура!»
Учити буду.
Нелегка наука,
Все ж легше, ніж позбутись голови.—
І з кожним днем мудрішали їх руки
І зір вихоплював злі вусики з трави.

v

Ще тісніше народи
Злилися в єдину родину
В час війни.
Тиждень тому
Стояв я у полі один,
Переяслав я бачив,
Охтирку,
Мою Україну
І звिताжну Москву.
Але був то лиш епосу плин.

А за день — три десятки
Можайських хлоп'ят із сапером...
І невдовзі прибув
Комсомольський загін з Верії.

Потім газик примчав
З сивоусим, бувалим шофером.
Справжня рота зросла,
Згуртувалися взводи, рої.

Хлонці кухню похідну
Знайшли у трофейному брукті.
І самотні жінки
Обпирали, варили обід.
В надвечір'ї щодня
Сотні мін вибухало у «брукті» —
В балку звозили здобич —
Наш газик і валка підвід.
Ненадійні «гробки»
Підривав я потому на місці.
Хуторяни самі
Виставляли довкіл вартових.
В нашій роті-комуні
Було добровольців за двісті,
І щодня старшина
На «довольствіє» ставив нових.

А довольствіє наше:
Кандьору ріденького кружка
Та сухар, що зацвів
І давно вже одцвів у мішках.
Так зате в казані
Не вчახала мережана дужка,
Парували чаї
На пахучих вишневих бруньках.

Підривник із Довбасу —
Шахтар мовчазної удачі
І колишній гарман —

Трьох солдатських хрестів кавалер —
Кожен школу проходив,
Мов юний школяр нетерпляче.
В них екзамен приймав
Помічник мій Володя-сапер.
Прибули юнаки
Із далекого Вахшського краю.
Хлопці рвались на фронт,
Комедант їх направив до нас.
Я, як рідних братів,
Припамірських синів обіймаю.
Адже там на каналі
Заклав я свій перший фугас.

Приїздив із Можайська
Старенький секретар райкому.
Щось привозив, питає:
— Чи не дуже голодні, кажіть?
Не любив зауважень робити
Ніде і нікому,
Лиш повторював скрізь:
— Над усе — ви себе бережіть.
Переможем фашиста!
Потроцим його неодмінно!
Підуть світлі роки.
Ми загоїмо рани оці...—
Міцно руки нам тис,
Мов зігріти жадав їх сумлінно,
Ніби щасне майбутнє
Тримав у старечій руці.

Дні весною зростають
Так швидко, як злаки у полі.
Ми раділи й цьому:

Прибавляється світлих годин.
Як чорти працювали.
А гін прибавлялось поволі,
Де рілля під посіви
Скресала, мов повіді плин.

І тоді, коли ми підступали
До Горок, до шляху —
Телеграма прийшла:
«Повернутись на базу.
Наказ...»
Я дістав із коляски
Зі спиртом приховану пляху.
— Завтра день вихідний! —
За три тижні він перший у нас.
На тритонці з Можайська
Приїхав секретар райкому:
— Мав затримати вас,
Але ждуть партизани...
Добро!
Вам тепер, капітане,
Лягає дорога додому —
На Україну за фронт
І, здається, аж ген за Дніпро.

VI

На Горки сходжу.
Зранений граніт
Орел бронзовоперий окриляє.
Широке поле, наче цілий світ,
Покручена межа переділяє.

Ліворуч — невеличка пілка гін,
Поорана, засіяна хлібами.
Це все,
Що встиг звільнити мій загін,
До смерті нахиляючись чубами.
Але за латкою тією —
Безліч піль:
Середньорусь, Урал, можуть Сибіру,
Пів-Азії —
Аж над Памірський шпиль...
Ізвідти поступ перемоги й миру.

Праворуч, аж до обрію, лежить
Безмежне, дике поле рудувате,
Тротилом скуте, дротом шипуватим,
Де вільний крок —
Життя остання мить.
А далі — фронт.
За ним такі ж поля
Орловські,
Білоруські,
Українські...

І уявилося:
Неначе вся земля
Вітчизни рідної —
То поле Бородінське.
І мій загін мінерів —
Лиш частина
Многоязикової єдиної сім'ї,
Де всяк народ іде полком єдиним
На фронт,
На фронт...
Грядуть страшні бої.

Але таку сім'ю ніхто не зборе.
Розтрощим лють насильства і олжі.
Плуг перемоги землю переоре
Аж по святі державні рубежі.

VII

В Бородіно я вже не був потому,
Із Горок мирні ранки не вітав,
Але той епос, що відкрив на ньому,
З душевним трепетом я знов перегортав.

СИВА ЛЕГЕНДА

I

На сивому коні, в роботі посивілім,
Такий же сивий їде партизан.
В коня і в діда нелегкий талан:
Нема життя на цілім світі білім.

Давно вже й світу білого нема —
Все почорніло.
Чорне пожариння
Над Прип'яттю, мов чортова кайма —
Від самого Дніпра аж до Горині.

В могилі чорній —
Чорний патичок:
Хреста чи зірку нікому стругати.
І чорне світло смоляних свічок
Стрибає, мов звіятко волохате,

По закутках земляночок тісних,
По курінях,
Що скніють між корчами,
Коло тяжких колисок підвісних,
Обтягнутих, як жлукта, обручами.

І чорна жінка винесе води
Із чорної криниці край болота,
Покаже дідові — до Уборті куди
Й не проведе, як личить, за ворота.

Бо ні воріт, ні дворика нема —
Вугілля чорне скрізь між комишами.
Надходить ніч.
Згущається пільма.
Старе сідло не дзенькне стременами.

Стремена ж із вожжини, не сталльні,
За двадцять літ зіржавіли стремена.
Та дід — козак!
В сідельці, на коні.
Пасок од шаблі обляга рамена.

Із нею Україну з краю в край
Промчав у громадянську аж до Криму.
Бори зітхають,
Шелестить курай,
Шугають мавки лісові незримо.

Їх оглушили кулі розривні,
Термітки зелен-очі погасили,
Затаврували числа вогняні —
Неволею леліток підкосили.

Та дід,
Мов їхній батько Лісовик,
Вчуває тугу юних полонянок.
Він їде темним бором напрямик
До Ковпакових рейдових стоянок.

Казали, що над Убортю горять
Багать по сотні в кожному загоні.
Старого кличе мести святої рать.
Вчувається:
Іржуть козацькі коні.

В смолисто-чорній хвилі тишини
Два сивуни пливуть, як хмара біла.
Але недремні очі в сатани —
Гребінка куль з бійниці полетіла.

Червоні, жовті фосфором блищать,
Пунктирні траси вписують до цілі.
В дерева б'ються, злісно верещать —
Вони б воліли рватися у тілі,

Щоб шаткувати м'язи на шматки,
Дрібною міддю нерви розривати —
Аби запам'ятали ковпаки,
Як Гітлерові клопіт завдавати.

Лиш розривними били партизан,
Де тоді з металом вибухово зрісся.
Тут був фон Штраса тимчасовий стан —
Жандармський полк удерся на Полісся.

Фон Штрас, пихатий тиловий штабіст,
Хвалився в Берліні:
— Йду на полювання! —
Прийшов...
І враз йому відбили хвіст:
Два батальйони вже пірнули в твані.

Лютує Штрас:
— Коли б на фронті десь!..
А то на придбаній навіки Україні!..
Він червоніє і біліє весь,
І рот, як у скаженого, у піні.

Готується до втечі день при дню,
Сидить у дротяній колючій клітці.
Боїться ковпакового вогню
Так, як чортяка ладану боїться.

Тому готов стріляти в кожду тінь
З усіх стволів, які іще лишилися.
В таку годину дід і сивий кінь
До клітки Штраса нічю нагодились.

І сивуни упали в глупу ніч,
Над ними кулі рвалися до ранку.
Есесівець грубезний, наче піч,
Оглянуть вбитих вийшов на світанку.

Він офіцер, з ним охоронців рій.
У чорних лапах — чорні автомати.
Лежали сиві на землі сирій,
Мов близнюки,
Мов два столітні брати.
Їх укривала рудувата дерть,
Налущена з кориці розривними.
Ні пари з уст...
Сама старенька смерть
З туманом пропливала понад ними.

Зареготала, затряслася піч:
— Так ось які ідуть на нас вояки! —
Нареготавшись, повернули пріч,
В свої окопані канавами бараки,

Щоб оберста фон Штраса збадьорить,
Який уже рішив згортати табір.

Розпить коньяк, сигару закурить
І звісткою зчинить веселий гамір.

Бо скільки можна скніти в дрижаках,
Чекать розгрому кожної хвилини.
Вже пальці розпухають на курках,
Судомить ноги од глевкої глини.

— Не поспішайте, чорні молодці,
Я ще розмову хочу мати з вами! —
Оглянулись — з шаблюкою в руці
Старий козак у них над головами.

Неначе привид білий крізь туман
Накинувсь вершник.
Скам'яніли зайди.
Не шабля, а казковий ятаган —
Аж на півнеба спереду й позаду.

Із леза — іскрометні блискавки,
Від них горить і крижаніє пелька.
Немає сили підійнять руки,
Дрібним піском з-під ніг тече земелька.

В бійниці захоловув кулемет:
У привиди стріляти не годиться.
І огорожа з дротяних тенет
Уже була готова розступиться.

І покотилась перша голова,
Немов чавун з есесівської печі.
За нею — друга, третя...
Мурава
Чорніла од густої кровотечі.

Мовчали дзоти в ранішній імлі —
Заціпило їм чорні амбразури.
І навіть три «пантери» у дворі
Стояли мовчки, мов камінні тури.

III

А привид зник.
В тумані розчинивсь.
Неначе й не було його ніколи.
Жандарми із Полісся подались,
Лишивши дротяниці й частоколи.

Фон Штраас ховався в танковій броні.
Вигадував обставини поразки.
А вершник далі їхав на коні,
Не знаючи, що став героєм казки.

Точніш — легенди.
В чорні ті часи
Вона в народі, мов лебідка біла,
Враз облетіла згарища, ліси.
Повсюди шабля дідова дзвеніла.

Казали: гнав, немов отару, полк
Той вершник із шаблюкою кривою.
Броньовики і навіть танки товк,
Фон Штрааса ткнув у глину головою.

Подробиці, доповнення росли.
На те й легенда, щоб творитись завше.
І виростав, мов привид із імлі,
Козак Тарас, шаблюку підійнявши.

І наливались радістю серця
За земляка...
Бо скрізь він був тутешній,
Дід родом —
Із Олевська, із Корця,
Із Луцька, Столина і навіть — із Олешні.

IV

А сивуни добралися до нас.
Ковпак зустрів старого, як годиться.
Дід струнко став, сказав:
— Букрій Тарас,
Колишній конюх з Білої Криниці.

У царську — в кавалерії служив,
У громадянську — був у Примакова.—
Про те, що трьох жандармів уложив,
Дід Ковпакові не сказав ні слова.

Його на конюха призначили і тут —
Над їзовими старшим в санчастині.
Дід на поході брав лозовий прут,
Та не по конях —
Їзових по спині...

Не боляче, але й не жартома,
Бо надто розлінилися в обозі.
Вчив діставать «із-під землі корма»,
Плечем конязі помагать в дорозі.

— Сам не з'їси — підтягнеш ремінець,
Голодній шкапі не тягни попругу.

Пристане кінь в бою — тобі кінець!
І смерть твоєму раненому другу.

Дід говорив тихенько, не горлав,
Та кожне слово падало на серце.
І їздовий із миски відливав
Кулешик свій коневі у відерце.

Лиш де зупинка — коси і серпи
Хапали хлопці, бігли на левади,
З полеглих нив несли вівса снопи,
Виконуючи дідові поради.

V

Ми вже були далеко на Волині,
Пускали під укуси поїзди.
Легенда ж розляглась по Україні,
Неначе повінь скреслої води.

І нас не обминула.
Казка сива
Сподобалася хлопцям, Ковпаку.
Він посміхнувся:
— Що ж, вигадка красива.
Та диму не бува без огоньку.

Він запалив цигарку трьохдюймовку,
Збив набакир шапчину:
— Не бува...
Здається, що про вовка і помовка.
Букрій іде.
Гукніть його, братва.

Дід підійшов і виструнчився браво,
Шаблюкою діставши закаблук.
— Легенда йде,—
Веміхнувсь Ковпак лукаво,—
З брехеньками, бо це ж не з перших рук.

Чи не про тебе, конюху, Тарасе? —
Дід вує погладив пальцем:
— Та було...
Вночі приперся я до фона Штраса.
В наш край його, чортяку, занесло.

Прикинувся убитим, як ведеться.
Сивунчик теж, нівроку, допоміг.
Ну й сіконув їх двох чи трьох, здається.
А потім в ліс!..
Дай, милий боже, ніг.

Оце і все.
Хоча іде балачка,
Що я на танки, на дроти попер...
Такого не було!
От щоб я вмер!
То інший хтось...
Видать, крутий рубачка.

З М І С Т

«Узьмінь» — 5.

КОЛИСКА ПАМ'ЯТІ

Я — син полка — 9.

Незабутній голос — 11.

Прямо в революцію пішла — 17.

Тепла дума — 19.

«То перше найстрашніше спогадання» — 23.

Біла акація — 24.

Русалка — 26.

Спомин про «катеринку» — 28.

Куріпка — 30.

Спомин про мого батька — 33.

Дума про червоних козаків — 34.

«Пісень заспівають про мене» — 36.

Балада про любов — 37.

Улюблена пісня — 40.

Життям — за життя — 42.

Коли я чув орган уперше — 45.

Маленький співак — 47.

Олень — 50.

«Вони стояли спиною до спини» — 51.

«Пливуть тачанки і важучі дроги» — 52.

«Мені наснився знову кінь-вогонь» — 53.

«Ми входили у села і міста» — 54.

«Тополі, наче келихи модерні» — 55.

«Скільки мислі у юнім обличчі» — 56.

- «На Бабинім броді побиті і люди, і коні» — 57.
Море — 58.
«У капусті, в картоплі знаходили і в очереті» — 59.
«Вночі, як останній автобус обходить причали» — 60.
«Таке буває тільки уві сні» — 61.
«Її сини у рамці на стіні» — 62.
«Троянд переможцю під ноги — не хочу» — 63.
Додому йдучи — 64.
«Коняга ранений благав» — 65.
«Повертайте, лебеді, додому...» — 66.
Відлунок — 67.
«Салют згадався в сорок п'ятім році» — 69.
Осіньної ночі — 70.
«Рветься час на шматки, наче стерта вожжина» — 73.
Біля колишнього шпиталю — 74.
«Прийміть, звияжні хлопчики, й мене» — 75
Вечірній спомин — 76.
«Твердими, вузлуватими руками» — 79.
Плац — 80.
«Який солодкий дим, коли горить листва» — 82.
«За руку візьми мене, весно, веди» — 83.
«Стежки моєї пам'яті» — 84.
«Закоханий в землю з дитинства» — 85.
«Моя земля і тепла, і м'яка» — 86.
До сина Максима — 87.

ОСЕНИЦЯ

- Осениця — 91.
На Приточилівці — 93.
На Гулівій горі — 94.
Перший сніг — 95.
На Млинарській горі — 96.

- На стежині — 98.
«У зморшках гір — стежки людини, звіра» — 100.
«Не зупиняйся, мить, бо ти прекрасна» — 101.
«На плечі Шевченка голуб сизий» — 102.
Прометей і Дон-Кіхот — 103.
Синє диво — 105.
«Багато побачив, об'їхавши землі» — 107.
«Є у Кремлі Цар-дзвін і Цар-гармата» — 108.
Весняний дощ — 109.
Безіменка — 111.
«Мати хліб приносила від зайця» — 112.
«Як вона дивилася на хмару» — 113.
«Коли зариваються в ґрунт лемеші» — 114.
«День до полудня встиг натомитися» — 115.
«Коли в ріллю зануриться зерно» — 116.
Цикади — 117.
«Курли... курли...» — 118.
«Розсиплеться залізний Карадаг» — 119.
«Чолом тобі, стара природо-нене» — 120.
«Із картоплини перший пагін білий» — 121.
«Ти кажеш: краплина людської снаги» — 122.
Друза — 123.
«Не роса — сльоза зелена...» — 124.
Старий тесля — 125.
Роздум в прокатному цеху — 126.
«Замучив Бруно злий катюга папський» — 127.
«Кастаньети тріщать, кастаньети ляцять,
як цикади» — 128.
«Що молодість минула — не тужу я» — 129.
«Зайди у хащі, упади на трави» — 130.
«Солодка мука творчого шукання» — 131.
«Прийди, прийди в зелений діл» — 132.
Над віршами невідомого поета — 133.
«Коли заплющу очі на світанку» — 134.

- «Поезія, неначе джерело» — 135.
«Бетонярі закінчили свій міст» — 136.
«І стоїть вона триста чи й тисячу літ» — 137.
«Коли ти пісню не любив» — 138.
«На віковім кладовищі» — 139.
«Не лякала самота ніколи» — 140.
Я — людина! — 141.
«Падун-гора, Падун-гора» — 142.
«Відсікають стовпи кілометрів» — 143.
«Народжуйся, незнаній, дивний світе» — 144.
На Сухому лимані — 145.
«Над рукотворною рікою» — 146.
«Повернулися додому журавлі» — 147.
Ностальгія — 148.
«Останній постріл грому...» — 149.
«Яке то чудо — обрій...» — 150
«Час тече, немов пісок з долоні» — 151.
«Величний світ, який летить крізь мене» — 152.
«А вороття назад нема» — 153.
«Оглянутись назад відверто, чесно» — 154.
«Вмирають дні, роки, віки, як люди» — 155.
«У патовпі людей ледь бачу» — 156.
«Цілий день заметіль, заметіль» — 157.
Парад поетів — 158.
Давня весняна пісня — 160.
«Радіє лист кленовий тим, що є він» — 162.
«Не написана книга єдина» — 163.
«Осіння мряка з падолистом» — 164.
«Проходить літо, і ніхто не скаже» — 165.
«Щодоби перековують місяць на інший» — 166.
«Що знаю я про себе?» — 167.
«Він — телеграфний стовп» — 168.
«Надвисоко піднявся наш літак» — 169.
«Не перша осінь» — 170.

«Скрипить лаврове дерево старе» — 171.
«Я звик лічити будівельні крани» — 172.
Суєта — 173.
Прийдешнє — 175.
Слово про завершеність — 176.

РОДИННЕ ВОГНИЩЕ

Під рідним берестом — 183.
В моїм селі — 186.
Ось той світ — 191.
На сонячній землі — 194.
Восьме чудо світове — 198.
Журавне — 203.
Домівка — 209.

ПОЕМИ

Із рук — у руки — 215.
Червоний сурмач — 235.
І знов Бородіно — 241.
Сива легенда — 256.

Платон Никитич Воронько

БЫСТРИНА

Стихи и поэмы

Издательство
«Радянський письменник»
(На украинском языке)

Редактор Г. П. Коваль

Художник
А. М. Пугачевський

Художній редактор
Н. В. Мясковська

Технічний редактор
О. К. Бищенко

Коректор А. М. Голик

Інформ. бланк № 927

Здано на виробництво 12.06.79.

Підписано до друку 11.09.79.

БФ 24057. Формат 70×100¹/₃₂.

Папір ілюстраційний.

Звичайна нова гарнітура.

Високий друк.

11,05 ум.-друк. арк., 7,84 обл.-вид. арк.

Тираж 16 000 пр. Зам. 9—160.

Ціна в оправі 1 крб. 30 к.

«Радянський письменник».

252133, Київ, бульвар Лесі Українки, 20.

Книжкова фабрика «Жовтень»

РВО «Поліграфніга».

252000, Київ, вул. Артема, 23а.

Воронько П. М.

В75 Узьмінь: Вірші та поеми.— К.: Рад. письменник, 1979.— 272 с.

Нова збірка відомого українського поета, лауреата Державних премій СРСР і УРСР Платона Воронька містить вірші-роздуми про велич сучасника, людини-творця, господаря своєї долі, будівника прийдешнього. Є в книзі ряд творів про славне партизанське з'єднання Ковпака, про дружбу радянських народів.

В 70403-136 63-79. 4702590200
М223(04)-79

У2

